

213287

447719

VIETI'A SI ACTIVITATEA

LUI

MANIU SAMUILU MICULU

ALIAS CLAIN DE SADU

77

DE

JOANU C. BIANU

Studente la facultatea de litere si filosofia din Bucuresti.

BCU Cluj / Central University Library

Estrassu d'in Analele societatei Academice române, care a adoptatui nserti-
unea acestei opere.

BUCURESCI.

NOUA TYPOGRAPHIA A LABORATORILORU ROMANI.

19. STRAT'A ACADEMIEI, 19.

1876.

BCU Cluj-Napoca

RBCFG202100785

VIETI'A SI ACTIVITATEA

LUI

MANIU SAMUILU MICULU, ALIAS CLAIN DE SADU

INTRODUCTIUNE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In aceste linie voi a vorbi despre vietii'a si activitatea unui mare barbatu romanu.

Sa nu se amagésca inse cineva a crede ca va afla aci faptele, talentele si bravur'a vre unui generalu mare, vre-unui mare barbatu de statu, séu alle vre-unui mare domnitoru.

Objectulu acestoru linie este numai vietii'a si activitatea unui modestu déro eruditu monachu romanu, care, devotandu-se cu totulu binelui natiunei si limbei salle multu iubite, a lucratu tota vietii'a pentru elle : a scrisu istori'a natiunei si gramatic'a limbei nostre, pre cari — cutezu a afirmá — ellu cellu de antaiu le-a renascutu, scriindu prim'a istoria despre originea nostra si prim'a gramatica a limbei nóstre.

In midiloculu intunerecului, care domnia in cultur'a filologica si chiaru istorica a Romániloru, mai allessu d'incolo de Carpati peno in allu XVIII secolu, trei barbati s'au innaltiatu, cari au deschissu romanismului na era nona : acestia suntu : *Maniu Samuilu Miculu, alias Clain, George Sincai si Petru Maioru*; trei monachi modesti, déro plini de eruditiune, de iubirea limbei si natiunei loru si de zelu pentru elle.

Acești «trei luceferi pre firmamentulu litteraturei române suntu cei de an-
«tatu, cari au deschissu cartea limbei si adeverat'a carte a istoriei romane. (1)»
Acești formédia epoc'a cea mare a Blasiului. (2) Acești suntu dintre Româ-
nii de preste Carpati, gigantii romanismului.

D'intr'acești amu allesu pre unulu, a cărui viéti'a si activitate mi propunu
a le descrie. Acest'a este : Maniu Samuilu Miculu, alias Clain de Sadu.

Nu me voiu incercá a face laudele cuvenite acestui mare scriitoriu, ci lassu
se le faca lectorulu, comparandu viéti'a si activitatea lui cu epoc'a si impregiu-
rările, in cari ellu a traitu.

(1) Ilarianu.—Viéti'a lui Sincai pag. 2.

(2) Cipariu.—Archivu pentru filologia si istoria, pag. 190.

I

Maniu Miculu, alias *Clain*, s'a nascutu la annulu 1745 in Sadu, satu in scaunulu sasescu allu Sabiului in Transilvania, de la care satu si trage si numirea nobilitaria, ce o capetase pentru familia-si unchiulu seu de pre tata *Joane* liberu barone *Clain*, Episcopulu Fagarasiului, de la Carolu III regele Ungariei (1).

Originea vrea a si-o deduce de la famili'a principiloru Moldovei *Movila*, d'in care unii trecundu in Transilvani'a s'aru fi numitu *Micula* éro in urma *Miculu*, (2) éro a-cest'a nemtindu-lu streinii, lu-au tradusu si lu-au facutu *Clain*.

Illustratiunea acestei familie a fostu episcopulu *Joanu Inocentiu*, alle càrui fapte si faturi nu voru fi uitate peno cându va mai fi ua pagina destinata pentru istori'a Româniloru d'in timpulu suferintieloru si a obscurantismului, atâtu a istoriei ecclesiastice câtu si politice; apoi neobositulu seu nepotu *Maniu-Samuilu*.

II

Tenerulu Maniu de micu a fostu dussu in *Blasiu*, pre atunci unic'a sorginte de lumina nationala, si intrà in institutululu lui Petru Pavelu Aronu. Pre atunci erau in Blasiu doue seminarie (internate), unulu se numea *Craiescu*, séu allu S. Treimi, séu allu monastirei. In a-cest'a trebuia se se tina 20 de prunci; preste a-cest'a era mai mare Prepositulu monastirei impreuna cu Capitululu. Cellu-l'altu se chieamá Seminariulu lui Aronu; aci a fostu crescutu si Miculu. Episcopulu Aronu la inceputu tineu cu se-sele sélle 12 prunci, care mai tardiu ce sporira peno la 24 (3).

Pre acestu timpu erau in Blasiu preste 300 de invetiacei, pre cari Episcopulu i a-jutà in diferite moduri (4).

(1) Sincai, in Ladislai Nagy—Orodias (Magno-Varadini, 1804) pag. 206.

(2) Miculu alias Klein in istori'a scurta msu Part. III, § 17. Vedi : Cipariu, «Acte si fragmente» pag. 143,

(3) Miculu la Cipariu.—Acte si fragmente, pag. 105.

(4) Miculu la Cipariu.—Acte si fragmente, pag. 106.

Prefectu (rectore) află Miculu preste institutul lui Aronu pre Atanasiu Rednicu, care mai tardiu ajunse Episcopu (1).

III

La annulu 1762, in 14 Octombro, essindu d'in Seminariulu episcopescu impreuna cu alti patru, a fostu bagatu calugaru in monastirea *Bunei vestiri* d'in Blasiu, ai cărei calugari, spre' destingere de a *Sânței Treimi* se numeau *calugarei* sau *calugarasii*. Ca calugaru, ellu capetă numele de *Samuilu*. (2)

Preste acésta monastire si preste seminariulu Santei Treimi, in 18 Noembre 1763 Episcopulu facusse *mai mare* pre Atanasie (3), fostulu prefectu allu lui Miculu in institutul lui P. P. Aronu; pre Atanasie totu pre atunci lu facù si vicariu generalu in loculu lui Gerontie, Cotorea. (4)

Éro in 25 Februaru 1764, a repausatu Episcopulu Aronu, in etate de 55 de anni in resiedinti'a Jesutiloru d'in Baia-mare. Corpulu seu a fostu dussu de acolo la Blasiu, unde s'a ingropatu in 13 Martiu. (5) Ajungându acumu Episcopu Atanasiu Rednicu, facù pre Miculu in loculu seu *Prefectu si mai mare* preste monastirea *Bunei-vestiri* si preste Seminariulu lui Aronu. (6)

Éro pre la finea, séu in tómu'a annului 1765, de acellasi Episcopu a fostu numitu *ecclesiarchu* si, impreuna cu unu Darabantu, Filoteiu Laslo, si alti duoi calugari d'in monastirea S-tei Treimi, a fostu pussu *consistorialu episcopescu* si daruitu cu titul'a de *pré cinstitu*. (7)

La annulu 1766 episcopulu bagà pre Miculu intre calugarii S-tei Treimi, éro prefectu preste monastirea si Seminariulu *Bunei-vestiri*, in loculu lui Miculu, pusse pre Josafatu Devai. (8)

IV

Pre aceste timpuri, Maria Teresia imperatéss'a si patron'a popóreloru de sub corón'a s-tului Stefanu, si chiaru si a Româniloru, facù fundatiune pentru duoi preoti de miru d'in diececea Fagarasiului in collegiulu *Pazmanianu* d'in Viena. Acise tramisera Miculu si Stefanu Popu, cari fura primiti in acestu collegiu, dupo ce se promisera mai antâiu inaintea Episcopului de Vien'a Cristoforu *Migatti*, co voru implinî ori ce servitiu bisericescu macaru si de preotu mirenescu. In acestu collegiu studiara Mi-

(1) Miculu la Cipariu.—Acte si fragmente, pag. 105.

(2) Miculu la Cipariu.—Acte si fragmente, pag. 110.

(3) Miculu la Cipariu.—Acte si Fragmente pag. 111.

(4) «Acestu Gerontie mai multe invetiaturi a scrisu, d'entre cari unele s'au typaritu altele nu. «Asia suntu : cartea De religi'a si obiceiurile Turciloru; O invetiatura crestinésca séu catechismu «mare; Mainburg, istori'a schismei greciloru; Pravil'a dupo rëndulu sloveloru de la buchi.» Miculu la C. — Acte si fr. p. 121.

(5) Miculu la Cipariu.—l. c. pag. 111.

(6) Miculu la Cipariu.—l. c. pag. 115.

(7) Miculu la Cipariu.—l. c. pag. 120.

(8) Miculu la Cipariu.—l. c. pag. 122

culu si Popu siesse anni, in cari terminara cursulu Teologiei si allu Filosofiei. (1) Acumu in acesti siesse anni de studiu, si incepe Miculu activitatea sa; acum, mai cu séma, si, pune bazea inaltei salle eruditiuni.

Dupo terminarea studioloru, in 1772, se reintórsera ambii la Blasiu. (2)

Totu in acestu annu la 2 Maiu, móro Episcopulu Atanasiu (3), éro in loculu lui, in sinodulu de la 15 Augustu acela-si annu, se allesse cu mare maioritate de voturi *Gregoriu Maioru*, care in Octombre a fostu intaritu de imperatéss'a. (4)

Totu in acellu annu, tómn'a, s'a inceputu a se propune in scólele d'in Blasiu si filosofí'a. Profesori au fostu denumiti pentru *Matematica* si *Etica* Samuilu Miculu, éro pentru *Logica* si *Metafisica*, Stefanu Popu (5). Bine pregatitu, cumu erá, se apucá neobositulu parinte Samuilu de studie profunde. Retrassu intre paretii monastirei, departe de sgomotulu lumei cellei vane, si incepe activitatea sa pre campulu fórté spinosu allu litteraturei române—pre atúnci inca de abea in nascere,—ua activitate atátu de incordata si neobosita, in cátu despre viéti'a lui cu dreptulu se póte dice : *nulla dies sine linea*. Acumu incepe filologulu nostru a face studie serióse assupra limbei; acumu incepe istoriculu nostru a college si studiá cu mare diliginti'a istori'a Romaniloru.

Póte co Miculu nici se nu fia inceputu prelegerea in scóle; séu de o va fi si inceputu, in curundu a trebuitu se o intrerumpa, cáci lu aflámu insocindu impreuna cu Darabantu (6) si Caliani pre nou allessulu Episcopu Maioru la Vien'a, unde acest'a merse indata dupo denumirea sa de Episcopu.

Maioru inco nu-si ispravá lucrurile in salle la Vien'a, si imperatéss'a conchiamá pre toti Episcopii uniti d'in Ungari'a la unu sinodu, ca se impucinedie serbatorile. La acestu sinodu are insocitori pre numitii trei monachi. (7)

De la Vien'a, Episcopulu s'a reintorsu numai in primavér'a annului 1773, adico dupo ce, ispravindu-si lucrurile, la 23 Aprilie 1773, s'a santitu Episcopu prin Episcopulu Croatiei Vasile *Bojincovicu*, in biserica d'in curtea imperatésca, fiindu de facia imperatéss'a si imperatulu *Iosifu*. (8)

In acestu annu, 1773, fú primitu in monastire si George Sincai, acellu Nestore allu istoriei nóstre, insarcinatu cu predarea retoriceii si poeticeii (9); éro in annulu urmatoriu fú tramissu la Rom'a impreuna cu Petru Maioru.

(1) Miculu la Cipariu.—l. c. pag. 122. —

(2) Miculu la Cipariu.—l. c. pag. 125.

(3) Miculu la Cipariu. — Acte si fragmente pag. 24.

(4) Miculu la Cipariu.—l. c. pag. 126.

(5) Miculu la Cipariu.—l. c. pag. 125.

(6) Acest'a fórté multu a ajutat prin autoritatea sa allegerea lui Maioru fiindu, ellu atunci prepositu (Ilarianu. Viéti'a lui Sincai. p. 14). Mai tardiu a junse Episcopu allu Oradiei mari si fú unu bunu si mare patronu allu lui Miculu.

(7) Miculu la Cipariu.—Acte si fragmente pag. 26.

(8) Miculu.—l. c. pag. 128.

(9) Ilarianu.—Viéti'a lui Sincai pag. 14.

VI

Unde a petrecutu Miculu de la annulu 1773 peno cotra 1779, anume nu am aflatu. Nici densulu in istori'a sa tiparita in *Acte* si *Fragmente* nimic'a nu amintesce, cându spune co Episcopulu s'a reintorsu la Blasiu, despre sine si cei-l'alti doi insocitori ai Episcopului la Vien'a; nici airea nu amu aflatu : déco s'a intorsu d'in Vien'a cu Episcopulu séu ba? Déro mi se pare co nu s'a reintorsu d'in Vien'a, séu chiaru de se va fi reintorsu, in curundu a trebuitu se mérga érosi la Vien'a, unde a functionatu de atunci ca prefectu de studie la Seminariulu greco-catolicu St. Barbara. (1) Acésta parere mi-o basediu pre ua assertiune a lui Sincai (2), unde se dice : «De aci (de la «Blasiu) findu tramissu (Miculu) la Vien'a in Collegiulu Pazmanianu, acolo la univerversitate se cultivà in sciintele filosofice si teologice, cu cari d'in destulu inavutindu-se, merità a fi promotu ca prefectu studiiloru in Seminariulu gr. catolicu generalu, «de la St. Barbara.» De aci se vede co indata dupo terminare, séu dupo pucinu timpu a fostu facutu *prefectu* de studie in amintitulu Seminarium.»

In acestu locu si in acésta functiune, aflà Sincai pre «compatriotulu seu prea adictu», cându intorcându-se d'in Rom'a i se demandà se remana in Vien'a Austriei si se intre in seminariulu generale gr. catolicu, la St. Barbara. (3)

VII

In Vien'a lucrà Miculu diu'a si nóptea cu mare incordare atátu la istoria, cerce-tandu archivele si bibliotecele, câtu si la grammatica, carea, impreuna cu amiculu seu Sincai, o si edà la 1780 in Vien'a sub numele : *Elementa linguae Daco-romanae*. Acést'a este *prim'a* grammatica a limbei române. (4) Pre longa ea, mai erá se se ti-parésca si unu dialogu despre originea Româniloru, déro censur'a nu permisse.

Pre atunci neobositulu nostru monachu Samuilu avea gata manuscrissulu opului «*De origine Daco-romanorum*» (5).

Astu-feliu lucrà Miculu in Vien'a diu'a si nóptea, impreuna cu Sincai, ajutandu-se cá fratii.

Dupo edarea grammaticéi, in annulu 1781, publicà ua dissertatiune cu titlulu : «*de matrimonio juxta disciplinam Græcæ-orientalis Ecclesiæ;*» éro in annulu urmatoriu

(1) «In dilfele Episcopului Gr. Maioru imperatéssa Maria Teresia a facutu in Viena seminarium pentru «50 de clerici de legea grecésca, la St. Barbara, cá acolo in daru se se hranésca, se se invésca si tóte «celle de lipsa spre chivernisirea vietiei se aiba, spre a se procopsi acolo in sciintie/e celle teologi-cesci. Intre acesti clerici a fostu renduita de la laudat'a impratéssa, cá d'intre Romanii d'in Ar-dealu se fia 9, éro d'ir eparchi'a Oradiei marié». — P. Maioru la Cipariu. *Acte si fragmente* p. 130.

(2) In «*Orodias*» pag. 206. Vedi si la Cipariu. — Archivu pentru filologie si istorie, pag 274.

(3) Sincai la : Nagy.-*Orodias*, pag. 205. Archivu pag. 253—4.

(4) Prefaci'a vedi-o in Archivu pag 564. Altele acolo si pag. 588 si urm.

(5) Sincai in prefaci'a Grammaticéi lui Miculu (1780); vedi Archivu pag. 564

(1782) alt'a cu titlulu: «*de Jejunii Græcæ-orientalis Ecclesiæ*». Aceste doue dissertatiuni pré laudate i-au castigatu mare onore. (1)

La a. 1782, Miculu erá áncó totu in Vien'a, déro se pare co incetase a fi prefectu de studié la St. Barbara; cu tote aceste ellu mai remasse in acellu Seminariu unu annu *extra officium et extra necessitatem*, precum vrea se dica Episcopulu Bobu (2), cându, in 1786, platesce acellui Seminariu 200 fl., spesele intretinerii si *medicinæ* lui Miculu, dupo respunsulu la scrisorea Consiliului locumtenentiale din 2 Apriliu 1783, si calcululu fostului rectore Iacobu Aronu d'in 29 Iuliu 1786. Din acestu respunsu se vede, cà Miculu a fostu impededatu de morbu a remane fora oficiu unu annu in acellu Seminariu. (3) Totu in acestu annu (1782) Episcopulu Maioru abdicà (4); éro in 12 Augustu 1782 se face allegere de Episcopu, la carea Ioanu Bobu capetà 37 voturi, Iacobu Aronu 57, éro Ignatiu Darabantu 63; chiaru Miculu capetà la acesta allegere unu votu. (5)

Miculu a staruitu multu cá se se denumésca séu Aron séu Darabantu, descriindu-i pre amendoi si laudandu-i cotra Curte; Stefanu Szaltsvai inse, care erá atunci Ephe-meriu la Seminariulu de la St. Barbara, a lucratu prin omenii sei pentru Bobu, care a si fostu confirmatu Episcopu la 21 Octombre 1782 de cotra imperatulu Josefu II. (6)

VIII

La 1783, Miculu se reintorce de la Vien'a la Blasiu. (7)

La 1784, cerù se fia dispensu de calugaria; din partea egumenului Kalnoki s'a si datu Episcopului Bobu in 19 Iuniu 1784 (8) opiniunea cá se i se implinésca cererea; actele din annii urmatori inse adeverescu co nu a facutu usu de facultatea ce i s'a datu, ci a remasu monachu si de aci incolo.

In 1785, cere de la guvernulu cá se fia numitu parochu allu Sabiului, dupo cumu dice Episcopulu Bobu (9), déro fora rezultat.

(1) Sincai in Ladislai Nagy de Peretsen Orodias.—pag. 206.

(2) In ua scrisore a lui Bobu catra guvernulu, carea am vediutu-o in copia la d. prof. Moldovanu in Blasiu, cuventulu «*extra necessitatem*» e scrissu apoi stersu de man'a Episcopului.

(3) Acestu respunsu allu rectorelui cu dat'a 29 Iuliu 1786 inca lu-am vediutu totu in copia la acela-si d. prof. unde se mai afla si acumu.

(4) Bobu.—Notitia autobiografica, la Cipariu.—Acte si fragmente pag. 28.

(5) Idem.—l. c. pag. 29, si «*Acte sinodali*». pag. 112.

(6) Idem.—l. cit. pag. 29 si 30.

(7) Idem la Cipariu. — Archivu pentru filologie si istorie pag. 717. —Sincai in nota 12 a elegiei sale (Nagy. — Orodias. 206) dice : «*Dupo mai multi anni intorcându-se (Miculu) de la Vien'a in Trasilvani'a fù dispusu de Episcopulu Atanasiu Rednicu mare eclesiarchu dupo ritulu bisericii orientali. Acestu pasagiu-lu dice Sincai dupo ce spune, cà Miculu a fostu rectoriu la Seminarulu St. Barbara in Vien'a si co acolo fiendu edà cele doue disertatiuni teologice (1781 si 1782); adeco, co dupo venirea sa de la Viena (1783) fù dispusu eclesiarchu de episcopulu Atanasiu Rednicu, acesta (inse nu pote fi adeveratu, coci Rednicu, care—ce e dreptu—dispuse eclesiarchu pre Miculu in 1765 inainte de a merge la Viena), mori încà in Maiu 1772.*

(8) Vedi actulu acest'a la Ilarianu.—Vieti'a lui Sincai, pag. 89.

(9) Bobu.—Vedi in Archivu de Cipariu, pag. 77.

La 1787, începù a traduce Omiliile S-tului Ioanu Gura de aur, in Evangeli'a S-tului Ioanu. (1)

La 1788, cându spitalulu militariu a fostu transmutatu de la Alb'a-Iuli'a la Blasiu d'in cauzele resbelulu turcescu, Miculu a fostu tramissu de Bobu la monastirea d'in Alb'a-Iuli'a; cu tote aceste nu a mersu acolo ci la Sabiiu «*et in partibus non unitis diversabatur*», precum dice Bobu. (2)

Totu in annulu acest'a, s'a intorsu curundu de la Sabiiu, déro se pare co nu la Blasiu ci la Alb'a-Iuli'a, loculu unde érá dispusu de Episcopulu, coci la 1 Novembre (1788), acolo in monastire, incepe a traduce Cuvintele S-tului Vasile cellu mare. (3)

In acestu annu mai tradusse Miculu : *Catechises* alle S-tului Cirilu Archiepiscopulu Ierusalimului. (4)

Iern'a annului 1789, o petrecù in Oradea mare, in curtea amicului si patronului seu si alu tuturoru invetiatiiloru români, Ignatiu Darabantu, allu 4-lea Episcopu allu diocesei Oradane, numitu de imperatulu Iosifu allu II in 8 Aprilu 1788. Aci a tradussu *Canonele sfintelorù sobore*. Totu aci a mai tradussu in annulu urmatoriu (1790) si *S. Epiphaniu expositio fidei*. (5)

In primavér'a séu vér'a acestui annu, se pare co s'a intorsu de la Oradea la Blasiu, unde in 3 Septembrie (1790) termina opulu : *Istori'a bisericésca pre scurtu, pentru folosulu iubitorilorù de invetiatura*. (6)

La 27 Ianuariu 1791, terminà in Blasiu traducerea séu prelucrarea *Omiliilorù S-tilorù Parinti dupo Anastasie Sinitulu*. (7)

Totu in acestu annu terminà tomulu II allu *Omiliilorù S-tului Ioanu Gura de aur*, a caroru traducere, amu spussu, co s'a inceputu la 1787; éro partea a trei'a si ultima o finì la 30 Iulie 1792. (8)

IX

La 1 Novembre 1792 Episcopulu Bobu scrie guberniului (9) co deorece stravechi'a editiune romanesca a Bibliei coloru 70 (10) tiparita la Bucuresci la 1688, de ua parte e plina de solecismi, cuvinte neacomodate evului nostru, si preste totu de scaderi multe,—éro de alta parte esemplariele ei s'au rossu prin usu si nimicitu prin schimbările timpului, érá de lipsa si a dispussu procurarea unei versiuni noue. Deci face Guberniului insciintiare previa, cá déca ar avea de cugetu a dispune ceva in objectulu acest'a, se arete de tempuriu, cá asia Bibli'a se se pota tipari si'edá câtu mai curundu.

La acestea Guberniulu respunde la 8 Novembre 1792, co tiparirea Bibliei se concede pre respunderea Episcopului; inse e de parere, co aru fi bine, cá se se commnice si cu cei alalti Episcopi Uniti din Ungari'a spre a-si descoperi si densii opiniunile. (11)

(1), (3), (4), (5), (6), (7), (8). Tote aceste date vedi-le mai josu, unde suntu enumerate opurele lui Miculu, scriinduli-se titlurele complete, precum si timpul candu s'au scrisu, la cari amu afitu

(2) Episcopulu Bobu : vedi in Archivu pentru filologie si istorie, pag. 717.

(9) Vedi estrasulu ce urmeza in Archivu, pag. 676.

(10) Vedi S. Miculu (Klein) in prefatiunea sa la Biblia si B. Popu dissertatie despre typografia romane, pag. 65.

(11) Vedi : Archivu pentru Filologie si istorie de T. Cipariu, pag. 676.

Indata dupo acestea se incepe typarirea Bibliei, carea Miculu se pare co o avea gat'a, coci altu-mentrea nu se pote cugetá cum de s'a si inceputu typarirea in anulul 1793 séu 1794. Ero remuneratiunea lui Miculu pentru traducere, se pare co s'au togmitu se fia bani in valorea a diumetate din essemplariete bibliete. (1)

Sincai, Miculu (Clain) si Maioru nu puteau nici de cum se stea bine cu Episcopulu Bobu; coci, pre candu acest'a cercá a víri in biserica innovatiuni latine, ei aperau cu insufletire vechete datine alle bisericee orientali. Pre la 1794, atátu se stricara cu Episcopulu, încátu acest'a se laudá assupra lui Maioru : *dabo operam ut destruam illum*. (2)

La 12 Iuniu 1794, sub No. 3799, Guberniulu tramite Episcopulu Bobu opulu lui Miculu «Teologi'a morala» in doue tomuri, — care Guberniulu lu-a primitu de la Consiliulu Locumtenentiale din Ungaria, — si-i prescrie se-lu revédia si se-si dea opiniunea asupra lui. (3)

In 19 Sept. 1794 No. 6328, Guberniulu cere de urgentia si pune terminu pre 30 Octombre, peno la care se-i se tramita respunsu la charti'a precedente. (3)

Episcopulu respunde la 15 Octombre 1794, co fiindu ocupatu cu revisiunea Bibliei din care mare parte este essita de sub typariu, nu a pututu revedé acellu manuscriptu. Deci se fia scusatu, co din caus'a preamintita nici acum nu pote, inainte de terminarea Bibliei. «De almintrea inco acum-mi-ieu libertate a descoperí inaltulu Guberniu, adauge episcopulu (4), co decum-va acellu opu allu parentelui Clain (Miculu) — «ua versiune a Teologiei morale de Venceslau Schansa — se va aflá acomodatu si mincetei celloru mai pucinu culti si prin urmare necessitatei acesteie diecese a Fagarasiului, «dintru alle càrei beneficete parintele Clain (Miculu) traesce scutitu de mai multe sarcine, cari le porta altii, séu se va putea acomodá cu pucine schimbári si imprumutandu prin concursulu si a disulu parinte si dintru alti autori : acellu bunu parinte «—adaugundu-se favorea si gratiosulu patrociniu allu inaltulu Guberniu regescu — «dóra chiaru si candu aru fi intrevenitu ori si ce transactiune, va preferí a se plecá «inaintea lipseloru acesteie diecese, de càtu a se tergú in oficine straine.»

Pentru esplicarea tonulu iritatu dintru acestu respunsu, in care vorbesce Bobu despre Miculu, se observa, co ellu este datu numai cu ua luna dupo faimos'a investigatiune de la Aiudu (Nagy Enyed) urmarindu-se Sincai si cei alalti «conspiratori in contr'a episcopulu, a patriei si a principelui», cum dice investigatoriulu in ultim'a intrebare facuta lui Miculu. (5)

Éro caus'a mai de frunte a supararei Episcopulu, cu care de almintrea Miculu nici ua data nu se-a avutu bine, se vede a fi fostu acea co ieromonachulu Miculu dedicase Teologi'a morala, ce Guberniulu o tramisse Episcopulu spre censurare, Episcopulu de

(1) Vedi epistol'a lui Miculu cotra Bobu cu datulu 12 Ianuariu 1796, in Archivulu citatu pagina 700. Se va amintí si mai josu.

(2) P. Maioru. — Istoria Basericee Romaniloru, pag. 342.

(3) Archivu de Cipariu, pag. 676.

(4) Estrasulu acestui respunsu vedi-lu in Archivu, l. c.

(5) Vedi : actulu cercetarei la Ilarianu — Vietia lui Sincai, pag. 100

la Oradea mare, amicului si patronului seu Ignatiu Darabantu, care la alegerea de Episcopu avusse voturi mai de doue ori cá Bobu (vedi mai susu).

X

Amu arretatu mai susu, cum episcopulu venindu-i ordinu de la guberniu, s'a mantuitu, co e tare ocupatu cu revisiunea Bibliei si de aceea nu pote stá de revisiunea Moralului. Déro caus'a cea adeverata érá cuprinsulu dedicatiunei (1) si demonstratiunea ce Miculu facea printr'ins'a.

Co Episcopulu a luat de demonstratiune in contra sa dedicatiunea facuta lui Darabantu, archireulu altei diecese si rivalulu seu de la alegerea d'in 1782, se vede din raportulu (2) ce consistoriulu din Blasiu face asupra ei, cu dat'a 15 Iuliu 1794, in urm'a provocàrei Episcopului din 28 Iuniu. In acestu raportu, scarmanandu dedicatiunea din firu in firu, intorcandu-o si pre facia si pre dosu, cautau nodu in papura cá se aiba cauza a nu o admite la typariu, cea ce si facura.

In 12 Ianuarius 1796, prin ua epistola(3) cotra Episcopulu scrissa in limb'a romána se plange co nu i se dau esemplariale din Biblie, precumu a fostu assiedimentulu cu elle peno primaver'a, pre candu pre atuncia se vindeau de obste si se roga cá se i se dé macaru diumetate din Biblie, coci bani nu mai cere. Apoi se plange co : s'a fostu rugatu se-i se de si ua moralisiu (Teologi'a morale) éro prefectulu typografieí, Parintele Germanu, i-a respunsu, ce e dreptu, co-i-o va dá, dero cu conditiuni, *quae supponunt me fidei dignitatem et consequenter honestatem non habere*; conditiune a fostu cá acea carte se nu iesa afora d'in cas'a lui séu se o dé undeva se se typareasca. «Aceste respunsuri, ce «mi s'au datu mie, continua cu amaraione Miculu, (de cari cum crediu eu Mari'a ta «nemic'a nu scii) cu totulu mi-au slabitu man'a mea a lucrá asemenea, ero anim'a «mi-au mahnitu. Gandeam eu se facu in moralesiu (Teologia morale) si unu «indicum literalem materiarum», cá candu ar cautá ceneva vre unu lucru, indata se-lu «afle, ci aceste frumose date mie respunsuri atât'a tremuru au bagatu in manele mele, «cátu nu potu scrie acellu lucru.» Apoi se roga se demande a i se dá doue moralesi (teologii morali), un'a pentru sine, alt'a pentru unu nepotu alu seu. «Iar me rogu, continua ellu, cá ce gresiescu se te milostivesci parintiesce a-mi iertá, cautandu la amarél'a animei melle, pentru co forte greu mi-au caditu aceste respunsuri, socotindu «cátu diu'a si noptea mi batu capulu si lucru pentru folosulu de obste áncó si pentru «allu typografieí, si apoi se audu de acestea.» Apoi termina dicandu co ar fi mersu in persona la Episcopulu pentru acést'a, dero cá se nu-lu ingreuedie a socotitu co e mai bine a tramite acesta scrissore.

Acésta epistola a avutu totusi ceva efectu; coci in urm'a ei primesce Miculu doue esemplaria d'in Biblia de la Germanu, prefectulu typografieí. Cu acestea in vér'a acestui annu merge la Oradea si unu esemplariu lu luá Episcopulu pentru Capitulu de acolo; dar de orece canoniculu Silagi, in alle càrui mâne erau banii bisericeí s'a fostu

(1) Acésta dedicatiune vedi-o in intregu cuprinsulu ei in Archivu, pag. 676—8.

(2) Vedi-lu in estrasu in Archivu, pag. 678.

(3) Vedi-o in Archivu pentru filol. si ist. pag. 700.

departatu d'in Orade, nu a pututu se ié pretiulu acestui esemplariu. Cellu alaltu esemplariu lu luà prof. Tertina si lu tramisse Episcopului d'in Muncaciu; pretiulu acestui esemplariu a intardiatu, si asia Miculu se intorce de la Oradea fora Bible, cari au remassu deuacamdata neplatite. Ajunsu in Blasiu, scrie Episcopului ua epistola(1) cu dat'a 8 Noembre 1796, in care impartasiesce Episcopului celle de susu; apoi se roga cá Episcopulu se demande a-i se plati 30 gal. (aurei), cari mai restau d'in contractulu Biblieloru si peno acumu suntu áncu neplatiti.

XI

Cam in primaver'a acestui annu (1796), dupo mortea Episcopului neunitu Adamoviciu, a mersu la Sabiiu, unde, dupo Episcopulu Bobu(2), ar fi amblatu se'treca la neunire si se se faca Episcopu in Sabiiu, ero ellu (Miculu) dice(3) co : pentru grijirea sanatatei a plecatu la Sabiiu si dice(4) co chiaru si Episcopulu i-aru fi toleratu.

Pre atunci erá in Sabiiu mare miscare pentru non'a allegere de episcopu; fiindu totu ua data si tirgu, se adunara multi d'in clerulu neunitu, cari se consultau se nu mai aléga Episcopu de natiune straina. Miculu, cá románu iubitoriu de natiunea sa si de binele ei, áncu a luatu parte la aceste consultatiuni, sfatuindu pre allegetori, cá se se ferésca de Episcopu strainu. De aci s'a intorsu in curundu. Dupo reintorcere, s'a cerutu cá se mérga la Darabantu, la Oradea, in caus'a unoru afaceri, precum dice epistola lui Darabantu, ce Miculu o arretà lui Bobu.(5) Prin Turd'a, merge la Oradea, de unde in acela-si annu intorcendu-se, scrie Episcopului epistol'a mai susu citata d'in 8 Noembre 1796.

Anco la 24 Iuliu 1794 tramisse gubernulu Episcopului spre censurare *istori'a bisericésca* compussa de «preutulu neunitu Samuilu Claiu» (Miculu), scrissa in 3 volumi si dedicata Archi-Episcopului de la Carlovitz.

Bobu inse, care nu mai putea sperá vre unu bine de la unu *conspiratoriu contra Episcopului, a patriei si a principelui*, cum diceau co este si Miculu, luà si acesta dedicatiune, cá si a Teologiei morale, de demonstratiune in contra sa. Lassà lucrulu mortu doi anni si diumetate, si numai in 28 Februariu 1797 cere dela Miculu, prin ua scrissore latinésca (6), o declaratiune in care se arate pre autorii cu cari s'a folositu la traducerea séu scrierea istoriei; se arate ordinea si impartirea materiei; acestea credendu-le Episcopulu necesarie spre crutiarea timpului, spre ussiurarea oste-nelei si spre ajutarea si indreptarea censurei.

La acést'a Miculu respunde(7) indata, in diu'a urmatoria 1 Martiu st. n. 1797 : «Istori'a bisericésca scrissa de Claudiu Fleuri eu o am tradussu in limb'a romána peno

(1) Vedi-o intréga in Archivu pentru filologie si istorie pag. 715, unde annulu din erore s'a pusu 1776 in locu de 1796.

(2) Vedi informatiunea tramisa gubernului despre Miculu in Archivu p. 717 si 718.

(3) Apologi'a sa in Archivu pag. 719.

(4) Acolo—si pag. 736.

(5) Archivu de Cipariu pag. 715.

(6) Vedi-o in archivu l. c.

(7) Respunsulu in estrasu in Archivu l. c.

«la mediu-loculu secului IV; deorece inse acellu opu e forte mare, m'amu apucatu
 «cá se facu unu estrassu, si asia dupo acellu estrassu amu scrissu compendiulu, care
 «acum se afla la Illustritatea vostra; am impartitu acestu opu, dupo prassea cea mai
 «noua a scolasticiloru, in periode, ordinea intrebabiloru e dupa norm'a lui L. Berti
 «in compendiulu istoriei bisericesci. Autorii principali, de cari me-am folositu la cul-
 «legerea acestui opusculu suntu: Eusebiu Caesarianulu, Sozomenu, Evagriu, Theodo-
 «retu, S. Niceforu, C. C. S. Theophanes, Niceforu Calistu, actele Concilieloru, si alti
 «autori pe cari i citeza Fleuri in istori'a sa; dar mai cu séma m'am folositu de istori'a
 «lui Fleuri. Am observatu chronologi'a si preste totu loculu amu insemnatu annii...»
 - Episcopulu, îndata dupa primirea acestei declaratiuni, in a trei'a di (20 Februarie st.
 v.; séu 3 Martiu nou) (1) tramite Capitulului seu tomulu I allu istoriei cá se-lu cen-
 suredie, se-si faca reflessiunile loru la locurile neadeverate séu neadeverite si se-si dé
 parerea déco e bunu se se tiparésca séu ba? Tomulu II lu-a datu lui Ladislau Nemes
 si Eliseu Novák.

La 19 Iuliu 1797 «humillimi servi et capellani Capitulum et Monasterium Cæs.
 «Regium Ord. S. Basilii ad. Ssmam Trinitatem Balásfalvæ» respundu: «toti in co-
 «munu amu reveditu Tomulu I d'in istori'a bisericesca a' confratelui nostru R. Sa-
 «muilu Clain, pre care amu aflu-o *cu totulu nedemna de a se publicá*, ba chiaru si
 «déco s'ar publicá, ar' produce mare scandalu intre invetiatorii nostri prin annota-
 «tiunile adausse la margine.»(2)

Dupo acést'a, in 30 Noembre, Episcopulu relatedia Gubernului despre istori'a lui Mi-
 culu, «*non abs re et omine in textu gratiosæ ordinationis regio Gubernialis de 24-a*
Iulii an. 1794, 4864 dicti disuniti.». In acesta relatiune dice co acea istoria in mai
 multe puncte este accomodata religiunei Archiepiscopului de Carlovitz (Orientalu),
 carui-a o dedicase, si de acáruu favore autorulu ei voesce a se folosi, spune reproba-
 rea calugariloru si dice: «*scoriamque disunionis continet.*» Apoi declara opulu de
 defectuosu si neperfectu.(3)

Gubernulu respunde prin scrissorea sa de la 3 Iannariu 1798 No. 140, cum cá in-
 formatiunea data se lassa in locu.(4)

Intre acea, Ladislaus Nemes, «Archidiaconus Szent-Margitensis et Scholarum na-
 «tionalium Graeco-Catholicarum Director» si Eliseus Novák, «Districtus Maros Archi-
 «diaconus, et Philosophiae Professor», cu dat'a 20 Decembre 1797 raportedia Episco-
 pului,(5) co densii au cetitu partea II a istoriei bisericesci de Miculu, care parte e
 cuprinsa in doue tomuri si arréta celle ce au notatu dintr'ensa; ei inse nu-si dau pare-
 rea cá si Capitululu: de e buna de typaritu séu ba? Observatiunile facute asupra ei
 suntu pote numai, cá se nu o tramita Episcopului neatinsa, coci tote suntu séu «se

(1) Estrasulu scrisorei, pe longa care o tramite, vedi-lu in Archivu pag. 715 si 716.

(2) Acestu respunsu era-si in estrasu, vedi-lu l. c. p. 716.

(3) Vedi acesta relatiune la Cipariu.—Archivu l. c.

(4) Archivu pentru filologie si istorie de T. Cipariu l. c.

(5) Vedi Archivulu citatu l. c.

pare» séu «*nu se pote crede*» si nu se vede a fi pututu aflá ceva errore, séu neadeveru, ce se-lu pota aretá. Cu tote aceste istori'a a fostu declarata de imperfecta, defectuosa si scandalosa, d'in causa co asia placea Episcopului. Aceste defecte cu tota ur'a episcopului assupra lui Miculu, inse pote co aru fi disparutu, déco nu ar' fi fostu dedicata Archiepiscopului orientale de Carlovitz.

In annulu 1798, scósse «a dou'a ora si mai indreptatu» Canonele sfintelorú sobore tradusse in Oradea la 1789. Acesta prescriere o facú in Blasiu, cea ce se vede de pre titlulu esemplariului, ce se afla in Oradea, care nu e cellu de care amintesce Ilarianu in vietí'a lui Sincai p. 120, si despre care dice co i-lu imprumutasse d. prof. Neagoe.

Anco inainte de informatiunea despre istori'a bisericésca, Bobu a tramissu Guberniului la 2 Nov. 1897 aretare(1) despre *Teologia Morale*. In acesta aretare aduce la cunoscenti'a Guberniului co opulu mentionatu s'a typaritu; éro dedicarea facuta lui Darabantu nu s'a typaritu; dreptu causa amintesce intre altele, co acestu opu fiindu numai traducere er nu originalu, nu ar face nici o onore Episcopului, carui-a a dedicatu-o.

Guberniulu totu la 3 Ianuariu (1798) luà spre scientia si incuviintià si acésta urmare a Episcopului.(2)

XII

Tote persecutiunile de peno aci alle Episcopului Bobu nu dederu multu de lucru lui Miculu; cea mai grea incurcatura fú inusa pentru prepusulu, co ar fi voitu a-si parasi fessiunea si a se face Episcopu gr. Orientalu in Sabiiu.

Iosafatu Bastasiciu «*abás de Crisio et vicarius generalis*», care la 1777 érá—pote—rectoriu(3) in Seminariulu St. Barbara d'in Vien'a, ero la 1772 insocesce (4) pre Episcopulu seu gr. catolicu de Crisiu d'in Croatia, Bojincovicu, la sinodulu tie nutu in Vien'a si amintitu mai susu; acestu Bastasiciu—dicu—ánco in 25 Iulie 1784 tramitte Episcopului Bobu ua epistola d'in *Schiá*; in acesta epistola(5) dice : «Me dore «coci am auditu demultu co parintele Samuilu Clain a scrissu epistola Metropolitului «de acum allu Neunitiloru, in carea se comanda si roga, cá acell'a se-lu primésca in-tre clerulu seu si co are de cugetu a parasi Unirea.»

Bobu dupo acésta informatiune nu se scie se fi cercatu nemicu pre facia, ci pote co voiá se se informeze prin chiaru omenii sei.

La 30 Maiu 1796 inse, Guberniulu scrie Episcopului Bobu cu No. 3640, co i s'a facutu cunoscutu, co Basilitulu din Blasiu Samuclu Clain (Miculu), dupo mortea Episcopului Neunitiloru Adamovicu, ar fi amblatu se tréca la Neunire si se fia allessu Episcopu; apoi provoca pre Bobu ca se interdica lui Miculu tota intiellegerea cu popii

(1) Vedi-o in Archivu pentru filol. si ist. pag. 716.

(2) Archivu l. c.

(3) Vedi Bobu.—Notitia auto-biografica in Acte si fragmente p. 26.

(4) S. Miculu (Clain) la Cipariu.—Acte si fragmente pag. 126.

(5) Vedi estrasulu in Archivu p. 718.

Neuniti, si termina dicundu : «*de comperta expositionis realitate circumstantialem præstitura Informationem.*»(1)

Episcopulu Bobu, vediendu co acum i se da ocasiune buna de a-si poté resbună si pedepsí pre acestu calugaru, cu care ellu, ca unulu ce urea pre toti omenii invetiati, nici uadata nu s'a avutu bine, coci cutediá a se oppune vointiei lui, ba avu cutedia-rea a dedicá opurele salle altoru prelati; Bobu—dicu—, care afla ocasiunea si timpulu bine venitu de a delaturá si pre Miculu, care-lu mai impiedecá in implinirea vointiei salle, — dupo ce pre Sincai lu delaturase, lassà lucrulu mortu unu annu si diumetate; nici n'a trassu pre Miculu la respundere, nici n'a scrissu guberniului; peno la 29 Noembre 1797, candu tramitte gubernului ua informatiune,(2) sau mai bine a-cusatiune pré interessanta. In aceasta informatiune Episcopulu se nevoiesce a innegrí câtu se pote mai multu pre Miculu innaintea Guberniului : asia, dice co fiendu tramissu prin episcopulu Rednicu la Vienn'a in institutulu Pazmanianu, acolo a cetitu cu mare zellu si curiositate cârti pline de eresuri de alle greciloru, din cari adoptandu unele si fiendu ellu de almintrea «*ingenio præcept et voluntate in omnem partem mobilis Photianorum opinionum philtro inescatus est.*» Apoi enumera in cincii puncte tote culpele lui Miculu. In punctulu 1-ii, amintesce de scrissorea lui Miculu cotra Archiepiscopulu de Carlovitiu; amintesce apoi, in punctulu 3-lea, de petitiunea lui cotra Guberniu de a fi denumitu in parochi'a Sabiiului, sub pretestu co fiendu scaunulu Sabiiulu loculu seu natalu, clim'a acellei localitati i-ar fi mai sanctosa. «A-«ceasta inse — continua Bobu — a fostu pretestu delusoriu, cea ce se vede din fap-«tele de mai tardiu; pentru co neimplinindu-i-se dorinti'a de a capetá parochi'a amin-«tita, forte dessu caletoriá la Sabiiu : acum ca se-si grijésca sanetatea, acum ca se-si «véda consangeni si cumnatii, si pre aci intardiá forte multu, si in timpulu acest'a «amblá cá se castige animele Neunitiloru si voturi de Episcopu. . .» Dupo ce in punctu 4 spune co indata dupo mortea lui Adamoviciu Episcopulu neunitu, Miculu grabesce la Sabiiu, de unde s'a intorsu numai dupo ce i s'a facutu cunnoscuta amintit'a scrissore a Guberniului din 30 Maiu 1796, dice co in drumulu cotra Oradea, unde a caletoritu in véra acellui annu, oprindu-se in Turd'a, i-a placutu a merge la liturgi'a Neunitiloru «*ibidemque ex rumore quod Eppatum non unitorum quærat, pro concione sermonem facere admissus est.*» Incheia acestu punctu dicundu co in vanu e ori ce incercare de allu indreptá, «*co enim temeritatis proventus est, ut per domesticam disciplinam a scopo revocari haud possit.*» In punctu 5, amintesce dedicatiunea lui Miculu cotra Archiepiscopulu de Carlovitz, a carui favore dice co o vená.

Aceasta informatiune o termina dicundu : «multu me temu cá nu cumva dessu a-mintitulu parinte Clain, amagitu de speranti'a de a se face Episcopu si, indemnatu «de consangeni sei, se parasésca pre facia religiunea gr. catolica si se faca in po-«poru mare perturbatiune; me vedu necessitatu a descoperí previe acestea inaltului «Guberniu, si totu odata a-lu rogá se se indure a essoperá de la Maestatea sa Ssma

(1) Vedi-o intréga in Archivu, p. 717.

(2) Publicata in intregu cuprinsulu in Archivu, p. 717 si 718.

«spre nimicirea scandalului : *quatenus hunc Patrem a consortio non unitorum se-gregari et Muncatsinum ad agendam pœnitentiam et in fide considerationem in si-lentio transponi, et ibidem ad expensas Monasterii Balasfalvensis relinquere clementer jubere.*» Că aclusu la aceasta scrisore, pusse Bobu epistol'a lui Bastasiciu, se pare co chiaru in originalu, coci in Archivulu episcopescu din Blasiu se afla numai o copia.

De asta data Bobu nu reusi cu planulu. Nu putu se scape de Miculu asia usioru, cum, pote, credea ellu. Guberniulu nu voi a tramite pre Miculu la Muncaci; ci in responsulu (1) la acusatiiunea lui Bobu dice co e de parere că Bobu, atātu in numele Guberniului, cătu si cu autoritatea sa episcopésca, se intredica strictu lui Miculu, că se nu cuteze a se departá d'in Blasiu ci se petréca o viétia liniscita in monastire intre ocupatiuni religiose si literarie. Astu modu nu va mai fi periculosu, si daca in contra acestei impiedecări — se dice mai departe — ar încercá se se departe, «*aut clam elaboretur, ultro ipse se reum, gravioreque animadversione dignum præstaret.*»

In urm'a acestoru-a, Miculu fú trassu la respundere inaintea Capituluului (ce pre atunci constá din monachii basiliti de la monastirea S. Treimi din Blasiu), carui'a Micului dede ua apologia forte frumoasa si interesanta (2), in carea dupo ce spune co caus'a mergerei sale la Sabiiu a fostu curarea sanetatei, adauge co densulu, ce e dreptu a vorbitu cu Neunitii, dupo mortea lui Adamoviciu; inse nu cu intentiune a trece la Neunire, ci numai sfatuindu pre Neuniti, că se se ferésca in totu modulu de episcopu strainu; cea ce de altmintrea si-au fostu propusu si ei. Aduce aminte consistorialiloru co densulu de mai multe ori i-a indemnatu ca se merge si predicandu se faca pre Neuniti se primésca Unirea. «Tote aceste si alte multe asemenea — continua Miculu — cari a-le enumerá aci ar fi pré lungu, nu suntu semne co eu asi fi voitu a trece «la Neunire, la care, deco asi vrea, potu trece «*viã sexhebdomadalıs instructionis secundum regias ordinationes*». De altmintrea «insu-si illustrissimulu D. episcopu— dice mai departe — se vede co cunnosce bine nevinovati'a mea in acesta cauza, si prin urmare, co suntu false incriminariile aceluor-a, cari m'au calumniatu la Gu-berniu»

Se roga, mai in colo, că, spre a se nemici ori ce prepussu co ar vrea se tréca la ritulu Neunitiloru, se-lu dispensese a trece la ritulu Bisericeii latine, in care se-si petréca restulu vietiei; «si atunci Neunitii nu me voru allege episcopu, fiendu eu de «ritulu latinu. Séu deco aceast'a nu se pote face, fiendu-mi cunnoscuta acum nevinovati'a, me rogu se fiu declarat liberu, că asia se potu essi la aeru curatu spre «grijirea sanetatei, dupo cum mi-a prescrissu si consiliariulu sanetatei.»

Termina rogandu-se co se se indure a tramitte Guberniului aceasta apologia, ca se fia declarat inaintea lunei de nevinovatu, «si V. Capitulu—termina Miculu,— «a carui membru sum si eu peno acum, se se scape de pat'a, care o ar avé pentru «mine.»

Apologi'a acest'a, ce porta dat'a 20 Maiu 1798, fu cetita in Consistoriu la 24 Maiu acellu-asi annu. (3)

(1) Dat'a responsului acestui-a e 27 Ianuariu 1798. Vedi-lu intregu in Archivu, p. 718.

(2) Intrega e publicata in Archivu, pag. 719, 720, 736 si 737.

(3) Vedi Archivu, pag. 737.

La acésta apologia, cá documentu despre inocenti'a sa, alatura si unu «Atestatum»(1) de la Consistoriulu Neunitiloru din Sabiia, scrissu in limba româna. Dat'a e: Sabii 22 Aprilie 1798.

La 13 Iuliu 1798, Capitulu presentéza Episcopulu apologi'a lui Micu pre longa ua scrissore, (2) in care (dupo mai multe) se roga cá se se indure a-lu instruf: ce e de facutu cu acestu frate, care cere intre altele se fia dispensu a trece la ritulu latinu, si intréba: ore desculperea (exculpato) acelui-a din partea loru se se tramita la Guberniu?

Episcopulu respunde la acesta scrissore a monachiloru in 16 Iuliu 1798 (3) si dice intre altele co Miculu prin acea, co vrea se tréca la ritulu latinu, nu pote spalá macul'a, cu care in realitate a fostu infieratu prin vointi'a si nediuinti'a lui de a trece la Neunire, «*nam factum per mutationem religionis aut ritus infectum fieri nequit.*» «Cellu mai mare documentu inse—continua Episcopulu—ar fi, deco prin schimbarea «totala a purtarei, ar spalá crim'a, care o are de mai inainte pentru Schisma.» Episcopulu termina acésta scrissore dicundu: «Intru acea, fiendu co in afacerea fratelui «vostru voi u a me folosí de consiliulu vostru, se-mi tramiteti opiniunea vostra si «informatiune in acestu obiectu.»

Calugarii respundu la acésta scrissore in 21 Augustu 1798, co ei nu au observatu se se fia lipitu de densulu sgr'a (scoria) schismei, pentru co altmintrea ar fi fostu in interessulu loru a-lu denunciá si a cere departarea lui din monastire. Cunnoscu inse co nutresce si unele opiniuni singularie, care nici de cum nu potú servi spre edificarea poporulu nostru. (4)

O septemana mai tardiu, adeco la 28 Augustu, Miculu (*humillimus ac minimus servus* — precum se subscrie) scrie Episcopulu si-lu roga se faca si Guberniulu cunnoscuta inocenti'a sa; déco inse va fi judecatu de acatolicu, cea ce nici vré, nici recunnosce, nici marturisesce, nici socotesce, se faca cu ellu cea ce prescriu ordinatiunile regesci, «pentru co am invetiatu a me supune totu deaun'a ordinatiuniloru regesci, cá unulu ce creá co tota puterea e de la Dumnedieu.» Se roga si acum ca se i fia permisu a trece la ritulu latinu, ero déco Episcopulu nu i-ar concede, cere ca acésta afacere se fia inaintata la loculu seu. (5)

Intre aceste valuri, Miculu nu a incetatu a se ocupa cu lucràrile istorice: asia la 15 Martie 1799 a finitu tomulu IV din istori'a bisericsca, cea ce se cunnosce de pre insemnatur'a facuta de ellu la finea acellui opu. La 15 Iuniu a terminatu tomulu V din acea-asi istorie. (6)

XIII

Dupo ce scapà cum putú Miculu din aceste incurcaturi periculose, se pusse cu totu deadinsulu pre studia istorice si literarie. Multu timpu se ocupà cu analele principi-

(1) si (2) Archivu l. c.

(3) Archivu, pag. 737.

(4) l. c. pag. 738.

(5) l. c.

(6) Vedi mai josu in partea a II.

oru Munteni si Moldoveni; la Martiu 1802, ajunsese cu ai Munteniei peno la annulu 1720, éro cu ai Moldaviei peno la 1600. Ellu scria lui Engel : «*Vix est aliquis scriptor, qui usque ad a. 1714 floruit, et de Valachis aliquid scripsit, ex quo collectionem seu excerpta historiam concernentia non haberem*». (1)

Miculu intrà in corespondentia cu istoricii contimporani si le imprumuta documente; asia lui Engel i tramite in acestu annu excerpte d'in manuscriptulu Cantacuzinu, si póte totu atunci ua traducere latina, facuta de dinsulu, a chronicei lui Mironu, care pre atunci se affá in unu esemplariu completu in Blasiu, unde a fostu vediutu-o Engel pre la annulu 1800. (2)

(1) Engel. Literatur der Walach. und Mold. Geschichte p. 90.

(2) Engel. — Literatur der Walachischen und Mold. Geschichte pag. 26.

Crediendu a fi de interesu generalu adaugu aci câte-va locure de in «Geschichte der Moldau und Walachey» de Ioanu Cristianu Engel, d'in cari se póte vedea si corespondenti'a litterara, ce érá intre acestu mare scrietoriu si Miculu (Clain), si laudele ce acestu streinu le face merituosului litteratu romanu :

a. In prefatiune pag. IV : «D'in Blasiu (Balásfalva longa Nagy-Enged-Aindu) in Transilvani'a prin midilocirea Escelentiei Salle D-lui Episcupu de acolo a diecesei greco-catolice unite d'in Transilvania Ios. (in locu de Ioanu) Bobu, am primitu (Engel) de la venerabilulu—prin superioritatea spiritului si a animei salle — basilitu, diligentulu filologu si istoricu romanu, Samuilu Clain de Sadu, informatiuni chiaru despre manuscriptele Blasiane, alle principelui Dimitrie Cantemiru; mai departe traducerea esemplariului Blasianu allu cronicei lui Mironu, care ajunge peno la annulu 1595 si asia e mai completu de câtu cellu d'in Oradi'a mare».

b. La pag. 26 not'a a) enumerandu opurile istorice romane Engel dice : «Istori'a vechia si noua a Daciei (de Cantemiru), ua carte mare in folio in limb'a Moldovenésca. Totu acésta carte in limb'a latina — dice biografulu (lui Cantemiru) — s'aru fi perdutu in marea Caspia. Despre acestu manuscriptu, pre care eu insumi l'amu vediutu in Blasiu la annulu 1800 in bibliotec'a Monastirei si Seminariului de acolo, mi amintese d-lu Samuilu Clain, basilitu d 'in Blasiu, despre' alle cãrui me rite pentru cultur'a limbei si istoriei romane se va vorbi mai pre largu mai departe : «*Continet limites antiquæ Daciæ; item gentes, quæ inhabitaverunt Daciam; deinde bella Romanorum cum Dacis, et Romanorum ibi continuam habitationem; tandem Valachos modernos ostendit esse reliquias antiquorum Romanorum. Ad tempera vero Principum Moldaviæ aut Valachiæ non pervenit. Ideo de Radu Negro specificè nil habet; suum namque opus in Ioanitio rege Bulgarorum et Vlacherum finit.* (Scrisórea — lui Micula cotra Engel — de la 12 Martiu 1802). Despre codicele bine conservatu d'in Blasiu se esprime insusi Sam. Clain in modulu urmatoriu : «*Significo, opus Cantemirianum de Dacia scriptum fuisse lingua Moldavica, et ideo non versionem, sed originale ipsum me habere puto; hoc autem inde colligo scriptum, quod præ manibus habeo, ante 70 annos Vienna acquisivit patruus meus Episcopus Fogarasiensis Ioannes L. B. Klein de Sad, a quodam negotiatore, qui Petropoli fuerat, ubi ipsum opus est scriptum.—Deinde totus in eo est auctor, ut probet, Romanos a tempore Trajani permansisse in Dacia, modernosque Valachos Romanorum esse reliquias et hoc opus pro Valachorum instructione scripsisse testatur: ergo debuit lingua ipsis nota scripsisse*». (Scrisórea de la 14 Maiu 1801). «*Hoc opus Cantemir lingua Moldavica scripsit, postea vertit in latinam; sed latinum exemplar in Mari Caspio periit. Ergo bene dixi, dum scripsi, me ipsum autographum non versionem habere, maxime cum hoc Mstum habeam ab homine qui illud Petropoli attulit, ubi etiam scriptum est, ut in ipso opere asseritur.* — (Scrisórea d'in 4 Augustu 1801).

c. La pag. 67, n. LV, vorbindu de Chronic'a lui Mironu dice : «Eu am vediutu chronic'a sa scrisa românesce in unu volumu quartu de medilocu in Iuniu 1800 la Blasiu séu Balásfalva in Transilvania resiedinti'a Episcopului unitu greco-catolicu, a Escelentiei Salle Domnului Ioanu de Bobu

Pre la 1803, annulu cându si-a scrisu Sincai elegi'a sa, dupo mai multe oficie pur-

si totu de uadata sum in stare a da, din ua scrisore a Domnului Samuclu Clain, urmatorea notitia despre acestu codice cu propriele cuvinte a acestui eruditu basilitu : «*Miron historiam Moldaviae Principum usque ad annum 1595 perducit (*)*; *excurrit ille extra limites Moldaviae, interdum Transilvaniae et Poloniae res recensendo, et quid habet, totum fere e Scriptoribus Polonicis descriptum habet. Ex illo ego etiam plurimum habeo, et nihil permisi intactum, quod ille habet, quin in meo opere (vedi sub No. LXXXIV) non inse ruissem. exceptis rebus Polonicis et Transilvanis. Imo aliquando res Moschorum et Turcarum extra Moldaviam recenset Miron*». — Urmédia apoi despre esemplariulu necompletu, ce-lu posedea Samuclu Vulcanu, preatunci canonicu in Oradea mare; apoi continua : «*In fine, dupo multa correspondinti'a, mi-a successu a primu ua traducere latina a lui Mironu pentru istorici, mai cu sêma prin bunatatea Esc. lantiei Salle D-lui Episcopu de Bobu, (care de curundu a asediatu ua suma de 145,000 Fl. pentru mai bun'a cultivare si dotare a Clerului romanu unitu) si a d-lui Samuclu Clain de Sadu, care cu tóta starea sa morbósa a procuratu pentru mine amintit'a traduce-re, cu ajutoriulu unui Clericu, datu lui spre ajutoriu de D-lu Episcopu*».

d. La pag. 99. LXXXIV. «*Eruditulu basilitu d'in Blasiu d-lu Samucl Clain, de la care deja domnulu Sulzer II. 15 citédia «Origines Daco-Romanae» ca unu opu netiparitu, si a càrni «Elementa linguae Daco-Romanae sive Valachicae» s'au typaritu la annulu 1780 la Kurzbeck in Viena (Sulzer II. 152) acumu e ocupatu nu numai cu edarea unui Lexicon Romanu-Latinu-ungaru-germanu si Latinu-Romanu-ungaru-germanu, ci ellu a mai lucratu «Annales Principum Transalpinorum et Moldavicum»; cu celli d'antãiu ajunse ellu in Martiu 1802 peno la annulu 1720, cu celli d'in urma peno la 1600. Ellu mi scrie, «*Vix est aliquis scriptor, qui usque ad annum 1714 floruit, et de Valachis aliquid scripsit, ex quo collectionem seu excerpta historiam concernentia non haberem*» : Opulu trebue se fia essitu la timpulu seu *atãtu in limb'a latina câtu si in cea romana*. Urmédia ca proba § 2 si 3 d'in acestu opu allu lui Miculu. Apoi la pag 94; «*Chiaru acestu eruditu filologu si istoricu romanu a descoperitu inca si unu altu ajutoru pentru istori'a Romaniei, anume : Unu manualu chronologicu in limb'a romãna, cam de 18 cõlle scrise, d'in care inse lipseste inceputulu e compnu cam la annulu 1768. Eu credu, ce aru fi fõrte bine a lassa se vorbesca despre acella cu cuvintele salle d-lu Clain, ca unulu care l'a veditu si intrebuintiatu. Ecco cuvintele salle pro rio d'in ua scrisore a sa cotra mine cu datulu Blasiu 26 Maiu 1802. «*Recte modo Ciberii (?) fueram ubi casualiter impegi in manuscriptum Valachicum, quod ostendit errores tam annorum, quam etiam principum in annalibus Valachicis et latinis. Autor hic ex inscripti nibus lapidum Ecclesiarum, aut aliorum monumentorum ab ipsis Principibus factorum, tum etiam ex diplomatibus et donationibus principum tam Chronologiam, quam ordinem, et nomina principum demonstrat, sic v. g. Radum Negrum Vojvodam asserit fuisse non 1290, ut alii tradunt, sed anno 1215, quod probat ex inscriptione monasterii Campi-Longi, in qua legitur. quod monasterium hoc aedificatum fit anno 1215 a Vojvoda Radu Negro. Sic ponit, quod anno 1383 primo coepit Valachia dare tributum Turcis quod constabat 3000 numis rubris (id est aureis), sed post duos annos Turci coeperunt petere 10,000 aureos annuatim, et 500 pueros; Valachi nelentes hoc praestare anno 1386 bellum habuerunt cum Turcis, qui volebant sibi totaliter subicere Valachiam, ast victi, et pulsati sunt Turcae. Ita Valachia dein per 77 annos libera a Turcorum tributo fuit. Anno 1460 conventionem fecit princeps Valachiae Lajot Bassaraba, ut annue tributum solveret Turcis 10,000 aureos, pueros vero non; verum Turcae nec templum, nec liberum essercitium suae religionis, nec domicilia propria habeant in Valachia, et alia inter Portam Ottomanicam, et Valachos conclusa refert. Refert etiam Ferman, seu Diplomata Portae, Valachiae tradita. Quae servata sunt usque ad annum 1714, quo tempore la befacta est libertas Valachorum. nec amplius illi sibi principes eligere potuerunt, et principatus fuit quasi venalis Graecis, qui per triennium tantum dominabantur. Refert hic Autor seriem principum a Radu Negro de anno 1715, (erore in locu de 1215) usque ad Gregorium Ghicam,***

(*) Acesta pôte cà are valóre numai despre esemplariulu d'in Blasiu allu lui Mironu; celle-l'alte esemplarie potu trece si preste annulu 1595.

tate cu lauda — precumu dice Sincai (1)—erá concionatoriu episcopescu in biseric'a catedrala d'in Blasiu; cându anume a intratu in acésta functiune nu am aflatu.

Déro nu multu a mai petrecutu in Blasiu; càci ne mai putendu suferi persecutiunile atâtu d'in partea Episcopului, care nu putea suferi pre longa sine ómeni invetiati câtu si, d'in partea calugariloru, cari —dupo datin'a loru — nu puteau sufferi in midiloculu loru unu barbatu superioru, Miculu, satulu de aceste, parasi pre la 1803 Blasiulu cu anin'a franta de parere de reu.

Cându erá se se departedie de acestu locu multu iubitu de ellu, se sue pre amvonulu bisericeii catedrale spre a-si luá remassu bunu de la loculu ce infrumsetiasse multi anni si de la auditorii cari totu-deauna lu-au ascultatu cu mare placere. Cuventarea si-o incepù dicandu : *«nici uadata nu am cugetatu, co d'in piétra voiu scóte apa»* si se întórse cotra parete spre a-si ascunde lacrimelle, ce i curgeau periu (2).

Se asiadià apoi in Bud'a, ca revisoru de càrti, azilulu tuturoru acelloru trei luceferi ai Romaniloru persecutati de la loculu loru multu iubitu, de la Blasiu.

Pre la 1804 avea de cugetu a publicá Dictionariulu românulatinu-ungaru-germanu si latinu-românulatinu-ungaru-germanu; despre partea I a acestui dictionariu ad. partea cu latin'a in frunte, Sincai in prefaci'a grammaticeii de la 1805 (3) dice co incurundu va vedé lumin'a; acést'a inse nu s'a realizatu.

Ca revisoru de càrti in Bud'a, incepù a publicá ca apendice la calendariulu de Bud'a, d'in 1806, opulu seu «Istori'a lucruriloru si intimplariloru româniloru pre scurtu asediata si d'in multi vechi si noi scriitori culléssa si scrissa de Par. Sam. Clain de Sadu.» (4)

Acésta lucrare inse nu o potù continuá — dupe cumu avea de cugetu, — càci la 13 Maiu 1806 (5) in etate de 61 anni, i apusse stéua, si dete nobilulu seu spiritulu in manele Creatorului, fiindu — precumu se dice — in braciule intimulu seu amicu G. Sincai, cu care nu numai a traitu in legaturi cordiale de amicitia inco d'in tineretieii de cându—adico—merse Sincai la Blasiu; ci fiindu-le aceia-si sórtea, unui-a mai nefavoritoria de câtu altuia, avendu ambii acelleasi aspiratiuni si avendu a lucrá ambi, pentru luminarea si desceptarea acelluia-si poporu, de ambii multu iubitu, lucrara in continuu ca fratii, ajutandu-se cu documente si facundu totu ce puteau unulu pentru altulu.

Corpulu lui Miculu fù astrucatu in Bud'a in Cript'a bisericeii d'in Rátzváros chiaru cu 42 anni inainté de diu'a reinvierei politice a Romaniloru transilvani, adico in 15 Maiu 1806 (6). Cându va intrá ori ce Romanu adevératu in acea cripta se nu uite

qui incoavit principatum anno 1768, multaque alia scitu digna refert. Sed doleo quod innitium non habeam; desunt enim ab innitio multa, sed principum seriem et breviter res gestas habet.

(1) Orodias. vedi si Archivu p. 275

(2) Archivu pentru filologie etc. de Cipariu p. 739.

(3) Vedi-o in Archivu pag. 569.

(4) Cipariu.—Acte si fragmente pag. 140. Archivu p. 277.

(5) Sincai.—Chronica an. 1660.

(6) Liber IV Mortuorum p. 701, vedi in Archivu pag. 739. Deci e erore cându in Archivu de Cipariu pag. 277, 297 si in Acte si fragmente p. 140 se dice cà a muritu in 17 Maiu.

a caută tabliti'a de metalu, cu care acolo suntu indicate tóte mormintele, éro aflandu acea tabliti'a, care indica mormentulu acestui mare Románu, cu pietate se verse ua lacrima, se puna ua frundia de lauru; éro nobileloru osseminte se le adresedie camu aceste cuvinte : «Dormi in pace inviatoriulu nostru ! Noi inviati de tine si fratii tei «traimu, éro nu vegetamu ca inainte de voi ! Dormi in pace !»

Despre statur'a si figur'a corpului, se dice cà Miculu era omu uscativu, negritiosu, de statura preste cea medilocie. cu frunte mare, pieptu latu, siolduri inguste, cingutoria curgea preste dinsele — de temperamentu tare viu (1), — tienuta preste totu impunatóre.

Despre Miculu, mai custa unu proverbii, care aréta, cà ellu in prasse nu a observatu regul'a strabuniloru : «in divinis non est preperandum». Liturgi'a dinsului erá scurta de minune (2).

Activitatea lui Miculu pe campulu litteraturei romane, pre atunci abia in renascere si de totu inapoiata, e atátu de mare si incordata in câtu nu pôte se nu escite admiratiunea ori-cârui omu, care va considerá opurile salle celle multe si mari. Déco vomu considerá inse si greutátile cu cari avù se lupte impreuna cu celli-l'alti frati ai sei, Sincai si Maioru; déco vomu considerá pusetiunea lui si a fratiloru sei, atátu sociala câtu si litteraria, fiindu de ua parte nelinisciti si persecutati mai tóta viéti'a éro de alta avendu a *incepe* ua litteratura, ua cultura litteraria sciintifica, care de locu nu essista pre acelle timpuri la Románi, càci epoc'a, in care a scrissu Miculu si contimporanii sei, erá pre cându litteratur'a româna abia incepù a se formá. De si limb'a bisericésca erá formata, acesti barbati, fiindu in epoc'a renascerei culturai *nationali*, nu puteau sa se marginésca numai in cerculu ideiloru teologice; missiunea lorú erá a formá si a latí ua limba, in care se póta spune Româniloru si alte cunnoscintie, cari se-i faca a simtí ço erau cetatieni si *Románi*.

Considerându—dica—acésta stare de lucruri, nu ne vomu putea oprí a dice : «a-cest'a, ca si fratii sei, a fostu unu tramissu allu provedintiei, ca se scóta la lumina «ua natiune, care gema si orbecá in intunerecu in cursu de siépte-spre-diece secoli. «A trebuitu se fia estraordinariu, càci altumintrelea, ca omu simplu, trebuiá se des-peredie, trebuiá se se lasse de lucru, vediendu-se in faci'a unoru piedici atátu de «mari, pre cari avea se le invinga, vediendu-se in urma si persecutatu chiaru de ai «sei», si «nimica nu e omului mai cu jale—eschiamo cu amaritiune Cichindealu (3) «—de câtu cându patimesce cineva de la ai sei si de la neamulu seu.»

Miculu a fostu unu simplu monachu, déro ceea ce l'a indemnatu si i-a datu puteri spre a putea suferí lovirile sórtei, spre a putea lucrá diu'a si nóptea, erá iubirea

(1) Archivu. pag. 739.

(2) l. c.

(3) Fabule (Buda 1814). pag. 6.

natiunei salle; acést'a lu indemnà se o ajute in totu modulu; ellu fù demnulu ei filiu; ellu si implinì missiunea cu sanctitate lucrandu pentru limb'a si natiunea sa cu asia modu si cu atâta zelu, câtu se pare mai imposibile in asemenea impregiurâri.

Despre ellu cu dreptulu se pôte dice : «scripsit inter dolores et ærumnas».

Scierile salle tractedia mai despre toti rami sciintiei, cari pre atunci erau in ceva desvoltare.

Se luàm u asia déro pre rendu—câtu se pôte—fia-care ramu, se-i vedemu opurele, si se cautàm u in câtu-va si ideele salle.

I

LITTERATURA RELIGIOSA

Miculu se nascù in confessiunea greco-catolica, fù crescutu in Blasiu, centrulu si capital'a acestei confessiuni, unde in etate de 17 anni luà ras'a calugarésca si de atunci in tôta vieti'a sa si-a iubitu confessiunea.

Miculu inse, ca si Sincai, sciea cà celle patru puncte dogmatice, in cari se unira Români cu biserica romano-catolica si in cari, prin urmare, diferiau de greco-orientali (ortodoxi) «ne cum neinvetiati, déro neci carturarii le intielegu, ci numai pleve «vorbescu» (1); ellu, ca si Clain (Miculu) episcopulu, unchiulu seu, ca si Sincai si P. Maioru, si ca toti Blasienii luminati d'in auror'a secolului allu XIX, cunoscea totu reulu fatalu produsu prin unire, adico despartirea natiunei in doue parti separate, ba de multe ori inimice; d'in acésta cauza multu si sfaramà capulu, multu se nediuiá ellu singuru—nefiindu ajutatu de niminea—ca se reunésca corpulu natiunei, greu lovitu prin acea fatale despartire. Ellu nutrea idea lui Cichindealu, care dice : «Se fimu noi toti Români un'a, se ne iubimu ca fratii; nu e aci Grecu séu Latinu unitu «séu neunitu... un'a trebue se fia nati'a romanésca» (2) si «..., voi Româniloru, pentru cari scriu.... nu ve despartiti intre voi insive pentru desclinirea legiloru nalu «cite» (3).

Acést'a a fostu adeverat'a causa a procesului seu, in urm'a càrui-a a fostu silitu a parasí Blasiulu; càci séu ai sei—Blasiani, adico episcopulu Bobu si cei-l'alti calugari, — nu-lu intielegéu, séu nu voiau se-lu intieléga.

Ellu mai cu séma cugetá, cà-si va ajunge inaltulu seu scopu (unirea religioasa a Româniloru d'in Transilvani'a) dupo mórtea Episcopului greco-orientalu d'in Săbiiu Adamovici; cându adico clerulu greco-orientalu erá in ferbere ne mai voidu asi allegé episcopu de natinne straina; pre cându greco-orientalii avéu secretariu pre catoliculu Arone Budai, de la care Miculu sperá multu ajutoriu; si pre cându, cumu spune Miculu, greco-orientalii erau mai pecati a avea episcopu d'in clerulu unitu, de câtu *rascianu*; càci chiaru Vicariulu loru disse cotra Prepositulu unitu : «déco noi vomu avea episcopu românu, toti vomu imbratisiá nnirea, déro nu mai curendu, dupo

(1) Sincai.—Cronica la annulu 1514.

(2) Vedi Preuventarea la a II editiune a fabuleloru lui Cichindealu (1833, Bucuresci) pag. XIII.

(3) Cichindealu.—Fabule pag. 259.

«mórtea episcopului Bobu» (1). Intre aceste impregiurări, Miculu merse—curandæ valetudinis causa—la Sabiiu, unde, fiindu totu ua data si tîrgu, se adunara multi preoti greco-orientali; Miculu convorbea dessu cu ei si le spunea despre relele imparechiarei Româniloru si-i consiliá, ca parasindu episcopii straini se se impreune cu episcopulu romanu-catolicu, déro de acellasi ritu cu ei (adico de ritulu orientalu).

Acestea le facea Miculu vediendu cà, penó va fi natiunea de doue religiuni, va fi in tóte actiunile ei disunita; si de ace'a ellu totu deauna, in tóte ocasiunile acestoru intalniri, se aretá «hulitoriu de imparechiári in neamulu nostru, in rendulu legei» precumu dice depre Miculu consistoriulu d'in Sabiiu (2).

Mergea adese prin comunele neunite, predicá si invetiá poporulu si-lu plecá la primirea Unirei; asia a facutu in satele Siliste, Resinari, Gura-riului etc. Tóta munc'a sa inse a fostu fora folosu, càci ellu erá numai singuru, éro acei, cari s'aru fi cadiutu se-lu ajute, nu voiau nici macaru a cullége fructele osteneloru salle; asia comune intregi, pre cari densulu le plecá spre primirea Unirei, neajutandu-lu Episcopulu, érosi se pierdeau. Ba tóte faptele salle in in acésta privintia fura interpretate pre dosu si ellu fú silitu a merge la Bud'a.

A functionatu ca membru allu consistoriului sub trei episcopi, Rednicu, Maioru si Bobu.

Multu timpu a functionatu ca predicatoriu inatedral'a episcopésca d'in Blasiu, fiindu unu oratoriu profundu si placutu. Predicele salle nu s'au restrinsu numai in biseric'aatedrala, ci ellu, ori unde i se dá ocasiune, predicá cu placere instruindu poporulu; asia, cându a insocitu pre episcopulu Maioru, care merse in visitatiune canonicu in comitatulu Solnocului de medilocu si allu Crasnei (in Nordu-Vestulu Transilvaniei), a predicatu in tóte comunele, unde se oprea cu Episcopulu. Asia predicá ellu ori unde si ori cându i se dá ocasiune.

Litteratura nóstra bisericésca a inavutitu-o cu unu numeru considerabilu de opuri parte originalia, parte traduceri.

1. Originalia :

a) *Dissertatio Canonica de Matrimonio juxta disciplinam Græcæ Orientalis Ecclesiæ* (3), Vindobonæ, 1781.

b) *Dissertatio de ieiuniis Græcæ-Orientalis Ecclesiæ*. Vindobonæ 1782 (4).

(1) Apologia lui Miculu in Archivu de Cipariu pag. 719.

(2) Vedi Archivu de Cipariu pag. 737. Despre tóte acestea vedi frumós'a Apologia a lui Miculu in Archivu pag. 719, 720 si 736.

(3) Sincai in Orodias pag. 206. «Ab Sam. Klein de Szál, Dioecesis Fogarasiensis in Transylvania «prosbytero, et in Seminario Generali Cæsario-Regio Græco-Catholicorum Vindobonensi ad S. Barbaram Studiorum Præfecto, conscripta». Pagine 154 numerisate, ce contienu prefatiunea (3 — 20) si testulu. si alte nenumerisate, ce coprindu indicele séu scara paragrafloru, in 8°. Archivu pag. 274

(4) Sincai la Nagy-Orodias p. 206.—Miculu in opulu seu msu : *Scurta cunostintia a Istoriei Româniloru*, Partea III § 23 la Cipariu Archivu p. 277.—S'a tiparitu si in traductiune romanésca la Buda in 1828. fora numele autoriului si traductoriului. Vedi si B. Popu, despre tipografie p 9, not'a a).

- c) *Theologi'a moralicésca*, Blasiu 1796, in 4° (1).
 d) *Dissertatio de Statu, et Politia Religiosorum, et Monachorum Orientalis Ecclesiae* (2).
 e) *Propovedanii la ingropatiunea oameniloru morti*, Blasiu 1784, in 4°.
 f) *Practic'a Consistoriala* (3).
 g) *Peculiaris Tractatus Philosophico-Theologicus de Revelata Religione Christiana* (3)
 h) *Indreptarea pacatosiloru*. (4)
 i) *O carte de casatoria* (in limb'a romana). (4)
 k) *Conciones*. (5)
2. Opuiete theologice traduse de Miculu suntu :
- a) *Bibli'a* (Santa Scriptura) *ambeloru testamente tradussa «tota dupre Elinia»*. (6)
 b) *Lucianu de veris Marrationibus*. (2)
 c) *Segneri—Instructio Pœnitentis*. (2)
 d) *Thoma de Kempis.—Celle patru cârti «de urmarea lui Christosu»* (7)
 e) *Omiliile si Asceticele Santului Basiliu*. (8)
 f) *Operele Santului Cirilu Ierusalimitenulu*. (9)
 g) *Operele Santului Dorotheu*. (2)
 h) *Operele Santului Pachomie si Efremu Sirulu*. (10)
 i) *88 Omilie in evangeliulu S. Ioane si alte omilie alle St. Ioane Gura de auru*. (11)

(1) Sincal acolo-si. Acésta carte fû manualulu asia numtiloru «moralisti» d'in Blasiu in timpu de mai bine de 50 anni.

(2) Sincal l. c.

(3) Sincal l. c. — Unu tractatu de acésta natura, pôte chiaru acest'a se afla manuscrisu in Oradia mare cu titlulu «Carte despre descoperirea cea Dumnedicésca», 8 capete 445 pagine.

(4) Miculu in opulu citatu. Archivu p. 277.

(5) Acéstea compunu unu volumu fora titlu, avendu afora pre calcaiu «*Samuelis Klein conciones*», coprinde 18 predice si cuventu cotra pastorii sufletesci : Eu sum pastorulu cellu bunu. Se afla, la episcopi'a d'in Oradia mare ca msu ca multe altele.

(6) Tiparita in Blasiu la a. 1795. S'a retiparitu si la Petruburgu la a. 1819. Originale msu inco si astadi se afla in bibliotec'a d'in Blasiu.

7 Astadi se afla msu in bibliotec'a episcopiei d'in Oradia mare.

8 «Acellui in tru Sfinti Parintelui nestru Vasilie cellu mare A. E. de la Cesaria d'in Capadocia curente arumu atâtâu talmacite pre românie de *Samoilu cellu micu* (acést'a e uniculu locu, unde se scia co si-a tradusu numele) de la Sadu in annulu 1788 in diu'a d'intâiu a lui Noembre s'au inceputu a se scrie in Belgradu in monastire de mai susu numitulu *Samoilu Klein* de la Sadu ieromonachu» 597 pagine. Acestu msu inco se afla in Orade.

(9) «Acellui intru sfinti p. n. Cirilu Archiepiscopu Ierusalimulu *Catichises*, sên *invetiaturi cotra cei ce vinu la botecu* talmacite acumu atâtâu pre limb'a românesca de ioromon. *S. Clain de la Sadu* in a. 1788», Unu velumu camu de 600 pagine. Se afla in Oradia msu.

(10) «Acelloru intru sfinti cuviosiloru parintiloru nostri *Pachomie, Efremu Sirulu*,... *invetiaturi asceticesci* si altele.—Acum atâtâu talmacite pre limb'a românesca de parintele *Samuil Clain de la Sadu* ieromonachulu d'in monastirea sfintei Troitie d'in Blasiu», unu vol. Se afla in Orade msu

(11) «Acellui intru sfinti parintelui nostru *Ioanu Gura de auru* Archiepiscopulu Tiarigradulu *Omilii sau cuvinte in Evangelia sfantului Ioanu* întorse pre limb'a românesca de *Samuil Clain de la Sadu* etc. in a. de la Hs. 1787» trei volumi; vol. I de 440 pagini; vol. II de 629 pagini, volumulu III de 666 pag. La finea vol. II e scrisu «in 1791, la finea vol. III «*Blajiu Iulie 30 A. 1792*» Se afla msu in Orade.

- k) *Câteva Omilii alle St. Grégoriu Nazianzenulu.* (1)
 l) *S. Ioane Damascenu, istori'a lui Iosafatu si Barlaam*, — si despre credinț'a ortodoxa, cartea I si II. (1)
 m) *Câte-va omilii alle SS. Epifaniu, Efremu si Damascenu.* (2)
 n) *S. Climacu (Ioane), cartea cotra pastoriu si câte-va cuventari.* (1)
 o) *Canonele tuturoru soboaraloru in biseric'a resaritului primite* (3).

Afara de acestea Miculu mai edà doue cărți de rogaciuni, ambele cu litere latine, un'a in 8° edata in Vien'a, cea-l'alta e «*Acathist său carte cu multe rugatsuni pentru evlaviea feste quarui Crestinu* etc. Sibii 1801 (4). Sincai ne spune (5), co câte cărți latine si romanesci au essitu la lumina d'in typografi'a Blasiului, camu in vre ua 20 de anni, tôte au fostu ajutate si indreptate de Miculu.

II

ACTIVITATEA ISTORICA

Epoc'a in care a traitu Miculu este acea, cându tôte poporele, sau mai bine clasele domnitorie, si temeau nedrept'a loru domnia; se temeau că desceptandu-se supussii, cari au suferitu multi secolu, nu voru vol a mai suferi, ci voru protestá contra nedreptătii cerendu si pentru sine cuvenitele drepturi de omu si cetatianu. Acésta temere o respandira in Europ'a ideile celle liberale si urmatorii lui Voltaire si Rousseau.

Supusii inceptu a se desamortí si a cere drepturile, de cari erau pre nedreptulu lipsiti; asupritorii inse, dedati a suge popórele, le contestau in totu modulu si celle mai sacre drepturi.

Acest'a e inceputulu revolutiuniloru celloru mari si infioratorie de la finea secolului trecut si inceputulu cellui presente.

Románii, cari cu tôte suferintiele si apessàrile seculari, mai pastrau in vine sangele stramosiloru, se desceptara si ei, si basându-se pre drepturile, ce au assupra parlamentului stramosiescu : cerura drepturi de la unu imperatu (Iosifu II), care erá gata a face d'in Austri'a unu statu basatu pre drepturi; aristocrati'a inse i nemicí planu-

(1) Sincai l. c. — Vedi si Samuelis Klein historia Daco-Romanorum sive Valachorum, in instructiurea publica pre Martiu si Apriliu 1861 pag. 72.

(2) Sincai l. c. pag. 208. «A sfințiloru parenti cuvinte» in intru «Homiliae SS. Patrum. Dupo a lui Anastasie Senaitulu : Scrisu-sau in monastirea Sfintei Troitia la Blajiu. Annulu Domnului 1791 Ianuarie 27». Dupo titlu «S. Epiphanii expositio fidei versa anno 1790. M. Varadinii in domo Episcopi gr. ritus Ignatii Darabanth per Samuelem Klein m. p.» 1 vol. msu, in Orade.

(3) In bibliotec'a d'in Oradia se afla opulu msu cu titlulu «Canonele sebozeloru a tóta lumea si a celloru namésnice, si alle Santiloru parenti celle primite in biseric'a resaritului.—Acumu antâiu talmacite si a doua óra intru acestu chipu scrise de ierom. *Samuilu Clain* de la *Sadu* in monastirea Sfintei Troitia d'in Blajiu la a. D. 1798». 1. vol. 540 pagine. Apoi urméza canonele S-loru parinti pag. 1—181. Esemplariulu acestei traductiuni, ce Ilarianu (Viéti'a lui Sincai pag. 120) dice, co i-lu comunicase profesorulu Neagoe, acumu se afla in Bibliotec'a centrala de aici, pentru care lu donase proprietariulu (Neagoe) la a. 1870 Iuliu 10, dupo cumu se vede pre pagin'a 1. Pre calcaiu se afla imprimatu «CANONES CONCILIOR TOM. I.»

(4) Vedi Archivu de Cipariu pag. 761.

(5) Orodias pag. 207.

rile. Se ridicara atunci scriitorii inemici Românilor, si mai cu sêma drepturilor lor, ca Engel, (1) Eder, F. I. Sulzer, etc., cari contestau originea si drepturile Românilor asupra pamentului stramosescu.

Cu ce putêu acum Români se demestre co acestea sunt neadeveruri, se-si argumenteze in faci'a lunei originea si drepturile, dêco nu cu cartea istoriei in mana? Strainii inemici scorneau si falsificau totulu ca se-si ajunga scopulu, nemicirea drepturilor istorice alle Românilor asupra pamentului ce locuescu; cu ce puteau se luminedia adevveru si se arate lunei acellu chaosu de minciuni si falsificari, dêco nu la faci'a istoriei?

Cunoscundule acestea Miculu si socii sei, acesti barbati tramissi de prevedintia in celle mai grele timpuri pentru natiunea nôstra, se pussera pre studiulu istoriei Române.

Miculu, ca si Sincai si Maioru, lucrà diu'a si nôptea la istori'a Românilor, «câci, dicea ellu, uritu lucru, cu adevveratu, este Românilui se nu-si scie istori'a neamului seu.» (2)

Miculu, alaturea cu Nestorele istoriei romane Sincai, a redicatu mai antâiu si cu mai mare putere faci'a luminôsa a istoriei, ca se invetie si se spuna Românilor sei cine suntu, se le spuna nobil'a loru origine si drepturile ce au asupra pamentului ce locuescu; si ca se arete si se convinga pre straini despre originea si drepturile acestui poporu. Spre acestu scopu inco inainte de 1780 scrisse Miculu opulu seu «*de origine Daco-Romanorum*».

Lucrârile salle istorice le incepù mai cu sêma pre cându erà in Vien'a. Totu timpulu câtu petrecù acolo, lucrà cautandu archivele si bibliotecele; êro cându veni acolo Sincai cu grandios'a si pretios'a sa colectiune de documente cullese d'in archivele si bibliotecele Romei, se ajutà si cu acestea la scrierile salle. Acestea erau ocupatiunile salle in anii aceia, in cari Bobu dice despre Miculu câ citea cârti infectate de eresuri Fotiane.

Opurile istorice atatu eclesiastice câtu si politice alle lui Miculu suntu numerôse si voluminôse, câci ellu convinsu fiindu co «istori'a e dascalulu tuturoru lucrurilor, «si bisericesci si politicesci, co ea nu numai cu cuvinte, ci si cu pilde adevveredia celle «ce invetia» (2), scrisse in ambii acesti rami ai istoriei.

(1) I. Chr. Engel e autorulu teoriei lui Rösler, câ Daci'a sub Aureliann a fostu cu totulu desiertata de Români, cari o reocupara sub regele bulgaru Crumus. Acêsta assertiune se basedia pre unu locu dubiu d'in Flaviu Vopiscu; sustiitorii ei suntu Rösler, E. Dümmler. G. D. Teutsch, Lorenz si Krones. Schafarik inse dice co Români remasi in Daci'a s'au retrasu la munte d'inainte barbariloru, de unde apoi s'au coboritu si au impoparatu de nou tiér'a; acêsta teoria, ca cea mai rationala, a fostu sustinutu de Slavistii mai noi: Kopitar, Miklosich, de Germani: Koff, Wietersheim si Mommsen, de Tomaschek si Kanitz; êro acumu de Dr. Julius Iung in studiêle salle «*Die Anfänge der Römänen, Kritisch-ethnographische Studie*» retiparite in acestu annu d'in Revist'a pentru gimnasiale Austriace.

(2) Preuventarea la opulu msu Brevis Notitia Historiae la Cipariu, Archivu pag. 278 — Acte si fragmente pag. 139.

Scrierile sale istorice cunoscute sunt :

- a) *Brevis Notitia Historiæ Valachorum ab origine gentis usque Sculum XVIII.* (1)
- b) *Istori'a Romaniloru Transilvani, Munteni si Moldoveni, impreuna cu faptele principiloru.* (2)
- c) *Istori'a bisericésca a-Româniloru Transilvani.* (3)
- d) *Istori'a conciliului de la Florentia.* (4)
- e) *Istori'a bisericésca universală pre scurtu.* (5)
- f) *Istori'a împarechiarei între biseric'a resaritului si a apusului, care s'a facutu pre vremea lui Michailu Cezularie patriarhulu Tiarigradului si a soborului de la Florentia.* (6)
- g) *De origine Daco-Romanorum.* (7)
- h) *De Metropoli Transylvanica.* (8)

Afora de acestea, mai lucrà Miculu la «*An nales Principum Transalpinorum et Moldavicornum*» cu cari veni mai peno la timpulul seu. Acestu opu — dice Engel (vedi mai susu) — erà se se typarésca atātu in limb'a româna câtu si in cea latina, déro nu a essitu nici intr'una si nu se scie de mai essista. Istori'a Româniloru atātu cea mare (in 4 tomuri), câtu si *Brevis Notitia*, le scrisse atātu romanesce câtu si latinesce; assemenea facù si cu alte istorie alle sale.

(1) Sincal in *Orodias* pag. 207. Vedi *Archiv* pag. 275 si 277. Acést'a o scrisse si romanesce, vedi in *Acte si Fragmente* pag. 137 seq. Incepù a o publicà in limb'a romana longa *Calendariulu de Ba-* d'a pre 1806 firesce cu propusu de a continuà, déro mórtea l'a împiedicatu, vedi *Acte si fragmente* pagina 140.

(2) Sincal l. c. — D'in acestu opu tradusu latinesce (*Historia Daco-Romanorum sive Valachorum*) déro nu d'in *Brevis Notitia* cumu dice d. Cipariu (*Archiv* 277) publicà D. Lautianu unu fragmentu in instructiunea publica d'in 1861 pre Martiu si Apriliu pag. 67. Miculu (vedi *Archiv* pag. 277) dice «latinesce am scrisu Istori'a neamului romanesce».—In bibliotec'a d'in Oradia mare se afla acestu opu msu in limb'a romana cu titlulu «*Istoria si lucrurile si intemplantile Romaniloru*», in 3 volume. E citatu de Sincal in *Chronica* tom. II, de mai multe ori tom. IV.

(3) Sincal l. c. pag. 208 — Acestu opu o citatu d' Sincal in *Cronica* tom. III mai la totu pasulu sub numele «*Historia Ecclesiæ Valachicæ de Transilvania*» sên «*Transilvanicæ*» sên «*de Ecclesia Valachica Transylvanica*».

(4) Sincal in *Orodias* pag. 208

(5) Sincal l. c. — In desu numit'a bibliotec'a d'in Oradia mare se afla acestu msu cu titlulu «*Istoria bisericésca pre scurtu*» pentru folosulu iubitorilor de invetiatura acumu antâiu asia intogmita de ieromonachulu *Samuilu Clain* de la *Sadu* d'in monastirea Sântei Troitia d'in Blajiu. — Tom. I coprinde anni 310, pag. 442; tom. II de la a 308—800 pag. 496, tom. III de la a. 800—1078.

(6) Miculu in opulu seu msu «*Scurta connoascintia a Istoriei Româniloru*» partea III. § 23 la Cipariu *Archiv* 277. — In biblioteca d'in Orade se afla si acestu msu, 1 volumu, pag. 1—96; *Istoria* saborului pagine 1—419.

(7) Sincal in precuventarea la grammatec'a lui Miculu typarita la a. 1780, Vedi-o in *Archiv* pag. 564. — Engel dupo Sulzer o numesce «*Origines Daco-Romanæ*». Vedi mai susu in not'a cu citatele d'in Engel.

(8) Acést'a a promis-o Miculu in istoria mai scurta § 9, vedi *Acte si Fragmente* pag. 138. — E citata in *Chronica* lui Sincal la aunulu 1704 not'a 7, pag. 219 tomu III.

Opurile istorice tradusse de Miculu suntu :

- a) *Fleury, Istori'a biseric'esca universale*, secolulu I—IV, in 4 tomuri. (1)
- b) *Mormantel, Belisariu*.

III

Miculu mai scrisse si alte cărți in diferiti rami de sciintia mai cu séma pentru scóla, asia :

- a) *Logica*, typarita la Bud'a in 8°. (2)
 - b) *Metafisic'a* (2) si
 - c) *Dreptutulu naturalu* (Lagile firesci tyra rite in Sabiiu la 1800 in 2 tomi 8°(2).
- Tóte trei dupo Baumeister.
- d) O «*Grammatica romanésca*». (3)
 - e) O «*Aritmetica*». (3)
 - f) *Viéti'a si fabulele lui Isopu*. (4) Tóte aceste in limb'a romána.

IV

Celle mai mari si mai frumóse merite le are neobositulu Miculu pre cámpulu cellu spinosu allu filologiei románe, peno atunci cu totulu necultivat. Ellu cellu de antáiu luà condeiulu in mana spre a scrie grammatic'a limbei románe, care in cursu de 17 secolu impreuna cu natiunea a fostu lassata numai in grijea lui Dumnedieu si a poporului, fora nici ua alta ingrijire, si ce e mai tristu mai fora litteratura.

Cea mai grea si o putemu dice mortala lovitura capetasse limb'a romana prin inlocuirea ei cu cea slavona. Romanii d'in'cause si póte necesitati politice, se unissera cu Bulgaro-slavii, si influintiati ba póte chiaru siliti de acestia au parasitu nu numai scrierea cu literele strabune-latine, ci chiaru si scrierea romána si asia de uadata au adoptatu, mai allesu dupo infintiarea imperiului Romano-bulgaru cu finea secolulu XII, nu numai scrierea, ci si limb'a slavonésca in biserica si divanu (5); si cu acést'a se dete ua puternica lovitura limbei románe; i se subscrisse sententi'a de móрте. Numai poporulu mai vorbia limb'a romána, «acéstá limba dulce, càreia se

(1) Vedi mai susu.—Acéstá carte se afla msu in Oradia in numit'a biblioteca purtandu aceste note scrise de mana lui Miculu «Acéstá istoria biseric'esca d'intralui Abas Claudie Fleury o amu talmacitu, unele paragrafari de alle muceniciloru mucenicii lém lassatu d'intru acéstá carte, ca se nu se faca prea mare. Locurile pe de laturi nu le-amu passu, cà gândému cà voiu avea privilegiu a le pune déro cumu vediu me apuca mortea mai inainte. — In cartea a siéssa multe greseli p otu fi, cà nuscrita de mine, déro se potu indreptá d'in cea scrisa de mine ad impurum — Samuel Klein m. p de Szal 1803». msulu e'in 5 volumi si se afla in Biblioteca Vulcaniana la nrulu 2195. La finea volumulu IV; care coprindu cartea VII (pag. 262) si a VIII (pagine 178) sta scrisu «1799 Martie 15». La tomu V sta «Istoria biseric'esca cartea X (pagine 224), a XI (pag. 288) anno 1799 die 15 Iunii Balasfalvae».

(2) Vedi Archivu de Cipariu pag. 276 si 277. — Instruatiunea publica d'in 1861 pag. 72.

(3) Miculu in Hist. Daco-Romanorum sive Valachorum, Instruatiunea publica l. c. si in Scurtá conosciintia, Archivu pag. 276.

(4) Miculu l. c.

(5) Cipariu in Principia de limba pag. 355.

«inchinara parintii nostri, ca unui idolu viu si insufletitoriu, singurulu tesauru, ce ne-
ca remasu de la ei ereditate neinstrainata si necomuna cu altii, si care ca unu firu
«rosiu singura e in stare de a ne conduce prin tóte labirintele intunecate alle acs-
«túi poporu anticu.» (1)

«De atunci se afla pre limb'a romana funinginea limbei bulgaro-serbesci, care peno
«adi se cuunósce pre facia ei». (2)

Limb'a romána esistá, càci o vorbea unu mare poporu de 10 milióne de Románi,
despre cari toti istoricii vechi si d'ntre cei noi, cei nepreocupati si iubitori de ade-
veru, si tóte popórele d'in giuru scieau si marturisiau, cà suntu adeverati Romani
descendenti ai coloniloru lui Trajanu; o vorbia unu poporu care o aperase si susti-
nuse cu sacrificia, cari fura in stare a silí pre unu istoricu strainu ca Bonfiniu se
dica : «Coloniae Legionisque Romanae, inter barbares obrutae, Romanam tandem
«linquam redalere videntur, et ne omnino eam deserant, ita reluctantur, ut non
«tantum pro vitae quantum pro linguae incolumitate certasse videntur. Quis enim
«assiduas Sarmatarum inundationes et Gottorum item Unorum, Vandalorum et Ge-
«pidarum eruptiones, Germanorum excursus et Longobardorum si bene supputarit,
«non vehementer admiretur, servata adhuc inter Dacos et Getas linguae vestigia?»

Limb'a romána esistá si in scrisu, càci camu de prin secolulu allu XVI inceputa a
se serie romanesce mai-multe Cronice, legi si cãrti bisericesci; cu tóte acestea de
cultur'a sciintifica limb'a erá cu totulu lipsita.

Miculu cellu de antáiu prinse condeiulu spre a salvá acésta limba, care perdien-
du-si vestementulu originalu, *literele* strabune, primí in senulu seu ua multime de
strainisimi si barbarisimi.

Prim'a grammatice a limbei románe o scrisse Miculu, carele impreuna cu Sincai o
si publicá la a. 1780 (3), pre cându erá in Vien'a, in limb'a latina; in limb'a latina,
fora indoéla cu intentiunea de a o face cunnoscuta ru numai Romániloru, ci si cel-
lei-l'alte lumi literarie, fiindu pre atunci limb'a latina medilocula cellu mai de frunte
si securu pentru publicatiuni literarie, si asia sciindu cà si Románii o voru intielege
fiindu-cà acumu si ei incepusera a irvetia si cunnósce limb'a latina.

Dupo ce *Miculu* publicá grammatice'a sa, dupo ce rupse ghiaci'a, erá usioru a essi
grammatic'a lui Vacarescu, Ioanu Deleanu, Sam. Crisiauu, Molnaru, Tempea, Maioru,
si a celloru-l'alti.

(1) Cipariu l. c. pag. 256.

(2) Idem l. c. pag. 270.

(3) «Elementa linguae daco-romanae sive valachicae, composita ab Sam. Klein de Szad, ord. S.
Basilii M. in collegio graeci ritus catholicorum Vindobonensi ad S. Barbaram Ephemeric; locuple-
tata vero, et in hunc ordinem redacta a Georgio Gabrieli Sincai. ejusdem ordinis. AA. LL. Phil. et
SS. Th. D. Vindonae. typis Jos. Nob. de Kurzbök. MDCCCLXXX». D'in acestu titlu se vede cà si Sin-
cai a inatu parte la acésta opera, inse numai la redactiune nu si la compusetiune, ceea ce se con-
nósce mai invederatu d'in alaturarea acestei editiuni cu cea d'in 1805, ce o edá numai sub numele
sen si dupo ideile sale; titlulu acestei-a vedi-lu in Archivu pag. 254. Precuventarile ambeloru edi-
tiuni impreuna cu traducerea romanesce, totu acolo; éro despre ortografi'a lui Miculu si despre gram-
matic'a sa vedi Archivu pag. 587 si urm.; si Principia de limba pag. 307—311.

Miculu e unulu d'in cei d'antâiu Români, care veni la cunoscinti'a cã caracterele cirilice ascundu tipulu si originea romana a limbei nôstre, si co, neconfôrme cumu suntu geniului acestei limbe, impiedica cultur'a si ingreunedia regulele grammatice; ellu erã de ua parere cu Sincai care dice cã : «Déco aceste litere ciriliane aru fi se se <pastredie cu cerbicia si mai departe, apoi Dieu, nici cu ajutoriulu lui insusi Apol- <line, nu va fi cineva in stare a scrie grammatice'a romãna; cãci câte cuvinte se afla, <atâtea litere i-aru fi necesarie. Ce usioru scapi de acésta inconvenientia, primindu <erosi literele latine!» (1); Miculu cunoscea, «ce mare si intru invetiatura sporiu, <si intru politia folosu, si intre alte neamuri invetiate lauda vomu dobandi d'intru <acést'a, co érosi vomu luá literele nôstre celle vechi si parintesci, cu care tôte nea- <murile, (macaru straine de neamulu Româniloru) celle iscusite si invetiate se folo- <sescu». (2)

D'in aceste motive, de la inceputu statorcesce unele principii, dupo cari se se pota stabili ua ortografia cu litere latine. Nu face numai legi pentru altii, ci vedindu cã multi nu vreau se créda (nu numai atunci , ci peno camu la 1848) cã limb'a romãna se pôte scrie cu litere latine (vedi intre altele corespondentiele in acésta cauza in Foi'a pentru mente, 1838 etc.) ellu premerge cu essemplu scriindu si publicandu doue cãrti de rugatiuni cu litere latine si dupo ortografi'a sa; in fruntea uneia (3) typarita in Sabiiu la 1801, pune unu tractatu grammaticalu precessu de ua precau- ventare, in care areta insemnatarea scrierei cu litere latine.

Principiale acestei ortografie, care urmédia principiulu etimologicu, peno astadi suntu tinute in ortografi'a romanésca, de si cu unele schimbãri. Prin aceste opere Mi- culu «adusse — precumu dice Radulu Tempea (4) — multe róde si mlađitie limbei <romãnesci; curetiãndu prin multele cãrti, cari le-a datu la lumina, tóta neghin'a ce <coprinsesse limb'a nôstra, silindu-se d'in câtu va fi cu putintia a oapropiã de origi- <nalulu ei»,

Miculu mai scrisse si unu Dictionariu latinu-romanu-ungaru-germanu si romanu- latinu-ungaru-germanu. (5) Altulu inse se pare a fi Dictionariulu de Bud'a, typaritu la 1825, la care lucrara Miculu; dupo mórtea acestui-a protopopulu Vasilie Colossi, murindu si acest'a continuã lucrarea, din ordinea si cu spessele Episcopului Vulcanu- canoniculu I. Corneli, apoi protopopulu P. Maioru; iar dupo ce muri si acest'a, termi- nara lucrarea Ioanu si Alessandru Teodorovici. (6)

(1) In epistol'a cotra Lipszky vedi Ilariann, Viétia lui Sincai pag. 50.

(2) Miculu, in precauventarea Acahistului de la Sibiiu; Vedi Archivu pag. 761.

(3) *Acahist* sãu carte cu multe rugatsuni pentru evlaviea fieste-quarui Crestinu. Acumu intr'a- cest chip ashezat de la Parintele *Samuil Klein* de la *Szãd*, etc. Sibii..... 1801. pag. XXVIII si 193. —Precauventarea si tractatulu despre ortografia vedi-le, in Archivu pag. 761 si urm.

(4) In precauventarea grammaticeii salle typarita la 1797 in Sabiiu, vedi-o la Ilariann. Vieti'a lui Sincai pag. 71.

(5) Sincai in *Orodias* pag. 207. Archivu pag. 275. Miculu in *Historia Daco-Romanorum*, Instruc- tiunea publica pre a. 1861 pag. 72 Vedi si Engel mai susu.

(6) Vedi precauventarea Lessiconului. Acestu venerabile barbatu, facunduse doctoru in medicina se stabili la Moldov'a, in Romanu, unde dusse ua viatia plina de devotamentu pentru patria si u-

Stilulu seu e limpede si curatu , spresiunile bine allesse si ordinea naturala limbii românesce nu lipsescu in scrierile sale. De acea dice Sincai pre la 1804 : «Nu-
«mai doi români cunoscu, sciendu scrie romanesc cumu se cade, pre Samuil Clain
«si pre Episcopulu de Argesiu(1) Iosifu.

V

Miculu, ca românu, erá crescutu in ideile românesce alle Blasiului de atunci; erá crescutu in ideile unchiului seu, neuitatulu Episcopu Ioanu Inocentiu, care planse inaintea dietei boerilor unguresci, vedindu nedreptátile ce se faceau Romaniloru, in câtu erá se-lu arrunce pre ferestra magnatii infuriati, iar mai tardiu se pusse in pe rielu pentru caus'a tieraniloru romani; erá nutritu cu ideile Episcopului Gregoriu Maioru, care vedindu-si credintiosii sei fora locu de biserica, redicã mânele cotrà ceriu si eschiamã: «Djamne Domnedieule! asia ti trebue tie, déco ai datu
«totu loculu Domniloru, de n'ai acumu neci atât'a ca se ti redice omenii casa. (2)»

Miculu — dicu — care nutriã sentimentele si ideile acestoru neuitati prelati români, nu potea privi cu indiferentia la sortea poporului seu; nu potea se nu urmarea directiunea politicea observata facia de Romani.

Principiele revolutiunei cellei mari franceze, abia le intiellegeau Români; caci ei cei de'ntâiu si-au versatu sangele pentru elle (intielegu revolutiunea lui Horia); ei incepura a cere cuvenitele drepturi; vedindu inse co tote incercarile suntu fora de folosu si co intru nemicu nu se schimba starea de peno aci, se convinsera, co au a-si aperã drepturile antice cu istori'a in mâna , si acest'a chiaru pre candu Engel si cei alalti voiau a ne despoiã de tote drepturele istorice, ce avemu la aceste tieri.

La annulu 1791, Români adressara imparatiei acellu neuitatu «suplex libellus,» in care cu istori'a in mana probau co Români, acestu poporu de preste 8 milioane, care astadi locuiesce in aceste regiuni, suntu adeveratii descendenti ai coloniloru adussi aci de marele imperatu Trajanu; probau co suntu cei mai vechi locuitori a acestoru tieri, si co, ca atari, au celle de antâniu drepturi asupra acestui pamentu.

In acesta suplica Romanii din regatulu Ungariei ceru a fi restabiliti in drepturile vechi, in deplina egalitate cu cele alalte natiuni alle tieriei; *in ea invoca pura et simplicia tum hominis tum civis jura.*(3)

Autorulu principalu a acestei petitiuni, care pona adi este evangeliulu politicu allu Romaniloru de preste Carpati, este consiliarulu Iosifu Mehessi; déro de siguru conlucrara la acestu actu de mare insemnatate barbati cu scientia, ca Miculu, si Sincai, cari participau la tote actiunile politice, de si nu totu deaun'a pre facia.

manitate. Ellu muri in annulu acesta, lãssãndu nesterse suveniru in memori'a celloru ce l'au cunoscutu. Ellu a lassatu României trei bravi fii, d'in cari unulu este multu stimatulu Doctoru Iuliu Teodori, mediculu Curtii M. S. Domnitorului României.

(1) In epistol'a cotrà Liposzy; vedi Ilarianu in viet'i'a lui Sincai pag 8.

(2) Vedi Ilarianu l. c. pag. 39.

(3) S'a typaritu si criticatu atunci indata de sesulu Eder.

Eta debil'a imagine ce potu dá despre vieti'a si activitatea acestui mare român, care impreuna cu consocia sei de idei, Sincai si Maioru, facu cea mai frumoasa epoca in istori'a culturai si literaturai romane!

Activitatea sa, a carei resultatu este acea multime de opere, a fostu in stare a sili pre unu liberatu romanu co se eschiam: «raru fenomenu fu acesta pentru ori ce «veacu si natiune, daro cu atátu mai raru pentru Români.» (1)

Caus'a din care numele lui Miculu, cu tota activitatea sa cea mare si opurile celle multe, remasse cunoscutu mai numai pentru lumea literaria, e co' celle mai multe si mai insemnate din opurile salle nu s'au tiparitu; ci unele s'au pastratu cá manuscrise, éro altele spre mare dauna a literaturai nostre s'au pierdutu, séu de totu, séu unele parti. Afara de opurile manuscrise care se pastréza in Oradea mare, unele —mai multu fragmente—se mai aflau in bibliotecele din Blasiu; la 1848—9 inse multe s'au pierdutu in valurile revolutiunei. In timpurile mai noua s'au tiparitu unele fragmente de alle lui Miculu; asia din Istori'a bassericei Româniloru din Transilvani'a, publicà D-lu Cipariu unu fragmentu in «Acte si Fragmente» pag. 79, —137; er din Historia Daco-Romanorum sive Valachorum, publicà D-lu Laurianu (in Instuctiunea publica, lun'a lui Martiu si Aprilie 1861 pag. 67—118) unu fragmentu, ce cuprinde cartea III de la capu XXV, si cartea IV pana la capu XX.

Professoriulu Alessandru Gavra din Aradu, care avea ua copia de pre Istori'a lui Miculu (300 cole in 4 volumi), se încercà pre la 1844 a edà opurile Sincai-Clainiane acest'a o si incepu in tipografi'a Universitateri din Bud'a; déro cu tote strigarile pressei române si cu totu spriginulu iubitoriloru de istoria, abia tiparì parte din Chronic'a lui Sincai, pana la a. 1383, éro din opurile lui Miculu, nu se tiparì nece o linia.

O asemenea încercare se facu prin D-lu Nicolae Cretiulescu, pre candu erà ministru de culte; acést'a inse avù unu resultatu si mai pucinu.

(1) Vedi in Lepturariulu de Pumnulu vol. IV, partea I, pag. 21.

Acum inse este prospectu securu, că opurele lui S. Miculu in curundu (mai unu seculu dupa scrierea loru) voru vedé lumin'a in editiune autentica, caci Ordinariatulu Episcopescu de la Oradea mare si-a datu invoirea, că tote manuscriptele lui Sincai si S. Miculu (Klain), cari se afla acolo, se se strapuna la Blasiu—erga restitutionem —, unde se se typarésca sub ingrigirea Ordinariatului Metropolitanu. Si e probabile că chiaru in annulu venitoriu se va incepe typarirea, caci s'a si numitu o comissiune pentru provederea cu celle necesarie a typografiei, si cu ordinarea ei.

Finescu cu cuvintele marelui românu Eliade (2) : «Cetiti, teneriloru, pre Paulu «Iorgovici, Petru Maioru, Cichindealu, Sincai, Clain... si veti invetiá din trensii si «limb'a vostra, si ceea ce au fostu mosii vostri, si cea ce veti poté fi, de veti urmá in-«vetiaturiloru loru. Acestia toti au fostu jertf'a inchinârei loru pentru slujb'a natiei. «Si mortea loru pote fi doveda a inaltei loru solii si a implinirei ei cu deseversire. «Voue vi se deschidu inainte alte timpure, si dillele vostre potu fi mai senine si mai «fericite de câtu alle loru. Viforele noptei au trecutu si deminetia Romanimei a re-«saritu cu sorele cellu vecinicu alle caruia radie suntu luminele, ce incaldiescu seco-«lulu alu 19-lea.»

«Aduceti-ve aminte de faptele parintiloru nostri, cari le-au facutu intru neamu-«rile salle, si veti luá marire mare si nume eternu.» (1)

Aducetive aminte de vorb'a lui Miculu, juni Români «a fi totu deauna români, a-«deco desaversitu, coci multu este a fi nascutu românu.» (2)

(2) Precuventarea la Fabulele lui Cichindealu, ed. II Bucuresci 1838 pag. XII.

(1) Cartea I a Macaveiloru 2. 51.

(2) In precuventarea la Scurt'a cunostintia a istoriei Româniloru. vedi Ciparin Acte si Fragmente pag. 140.—Archivu pag. 278.